

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԲԱՆՀՐԱՏԻ

**ԶՕՐԱՎԱՐ ՃԱՆՍԱՐՆ
ՖԱԹՐԻ ՔԱԿԼԻՆ
ՍԵՆԱԹՈՒ ԼՈՆԿ**

Գրեց՝ Ա. ԱԶԴՈՒՆԻ

1935

ԵՐԵՎԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
ՆԻԻ ԵՈՐՔ

ԶՕՐԱՎԱՐ ՃԱՆՍԸՆ, ՖԱԹԸՐ ՔԱՎԼԻՆ
ԵՒ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼՈՆԿ

Ո՞ՎՔԵՐ ԵՆ ԱՅՍ ՄԱՐԴԻԿ

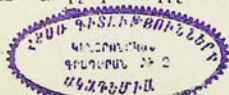
1. Նախարան
2. Զօրավար Հանսրն
3. Ֆաբրը Քակիլն
4. Մերակուտական Լոնկ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԷՆ ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ԵԼՔԸ

5. Հանսրնի Ելոյրը
6. Լոնկի Փրոկրամը
7. Քակիլնի Ուղեգիծը
8. Ֆաշիստական Ուրիշ Խմբաւորումներ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԷՆ ՅԵՂԱՓՈՒՍԱԿԱՆ ԵԼՔԸ

9. Կապիտալիզմի Դերը
10. Անգործութեան Ապահովագրութիւն
11. Քաղաքացիական Իրաւունքներ
12. Անմիջական Ուրիշ Պահանջներ

A 29580

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Երկարատեւ տնտեսական տաղնապը՝ կապիտալիստական դրութիւնը ցնցեց իր հիմքերէն: Այսօր կապիտալիզմը կանդնած է մերկապարանոց՝ բանուոր եւ մանր բուրժուական դասակարգերուն կեանքի էն տարրական պահանջներն անդամ ապահովելու անկարող:

Բանուոր եւ մանրբուրժուական դասակարգերը, որ իրենց ուսերուն վրա տարին տնտեսական տաղնապի ամբողջ ծանրութիւնը, սկսեր են խլրտիլ, կազմակերպուիլ եւ զօրացնել իրենց դասակարգային կազմակերպութիւնները, որոնք ի վերջո պիտի կատարեն կապիտալիզմը գերեզմանելու գերը:

Տիրրոյ դասակարգերը, սակայն, դեռ հրաժարած չեն իրենց իշխանութենէն եւ երբեք ալ կամովին պիտի չհրաժարին անկէ:

Անոնք դեռ հնարաւոր կը գտնեն, բուրժուական գեմոկրատիի տակ, սին խոստումներով եւ խարկանքներով, պահպանել իրենց գիրքերը:

Ահա թէ ինչու վերջերս հրապարակ են իջած կարգ մը ամբոխաւարներ, ինչպիսիք են Չօրաւար Ճանարն, Ֆաթրր Գակլին եւ Մերակուտական Լոնկ, որոնք իրարու գէմ նիզակներ ճօճելով հանդերձ, կը հետապնդեն մէկ նպատակ. այն է՝ կասեցնել բանուոր եւ մանրբուրժուական դասակարգերու արագ հիասթափումը եւ պահ մը եւս զանոնք լծւած պահել կապիտալիստական դրութեան շահապօրժման կառքին, մինչեւ որ յետադիմական ուժերը, զանազան մանոյրաներով, կը դրաւեն իրենց յատուկ սաղմաւարական գիրքերը եւ կը հաստատեն դրամատէրերու բաց գիկտատուրան — Փաշիզմը:

Այս գրքոյիլը խիստ օգտակար դեր պիտի կատարէ՝ Ամերիկայի ներքին — քաղաքական թատերարեմին վրա Փաշիզմը դարպասող խեղհատակներու գիմակները վար առնելու տեսակէտէն:

ԲԱՆ ՀՐԱՏ

Ահաւասիկ երեք մարդիկ, որոնք աղմկալից դեր կը կատարեն Միացեալ Նահանգաց Հանրային կեանքին մէջ այս օրերուն: Անդուդական երրորդութիւն մը, որուն նմանը հազիւ թէ կարելի ըլլա զանել այս երկրէն դուրս ուրիշ սեւէ տեղ: Փաշիգմի եւ պատերազմի երեք սեւ ազոսաներ, որոնց կռուոցը աւելի մահարոյր պիտի դառնա քանի հորիզոնի սեւ ամպերը աւելի մթաղնին: Հարստահարիչներու երեք հաւատարիմ պահապաններ, որոնք իրենց սուր ակօսները պիտի խրեն ժողովրդի մտին ու արեան մէջ, երբ ասոր ժամանակը դա: Շարլաթանութեան, կեղծ խոստումներու եւ աչքիհաղուկի երեք եղակի ասպետներ, որոնց քով պարզ աշակերտներ են նախկին դարերու ամբոխավարները: Կապիտալիստական քաղաքակրթութեան քայքայման շրջանի երեք դոհար ներկայացուցիչներ, որոնց պատմութիւնը վաղը, անդատակարգ հասարակակարգին մէջ, մարդիկ զարմանքով եւ սթգանքով պիտի կարդան, երբ հասկնալ փորձեն թէ ինչ ցած աստիճանի էր հասած մարդ արարածը՝ շահագործման այս վերջին շրջանին:

Անոնք՝ քու, իմ եւ միւսին աչքին փոշի փրշելով իրարու թշնամի ըլլալ կը ձեւանան: Մէկը՝ միւսին վրա կը յարձակի, եւ փոխադարձաբար իրարու ժանիք ցոյց կուտան: Բայց այդ միայն ձեւականութեան համար է: Երեքին ալ նպատակը միւսինն է անհատական շահու դրութիւնը կանգուն պահել: Եղած տարրերութիւնը դորժածուած միջոցներու մէջ է, որոշելու համար թէ ո՞վ պիտի հեծնէ ամերիկեան Փաշիգմի համբաւաւոր շներմակ ձին»: Վաղը, երբ ատենը դա, անոնք միացեալ ճակատ պիտի կազմեն:

Նախ ծանօթանանք այս երեք դերասաններուն հետ: Սկսինք առաջինէն:

Անշուշտ լսած էք ՋօրաՎար Հիւ Ս. Ճանսընի անունը: Ասկէ մօտ երկու տարի առաջ՝ 1933-ի գարնան՝ Ֆրանքլին Տէլանո Ռուզվելթի թուխս նստած Նիւ Տրիի (Նոր Բաշխում) հաւկիթէն յոյս աշխարհ եկու վատահամբաւ կապոյտ բաղէն: ՋօրաՎար Ճանսըն անոր առաջին եւ զլիսաւոր հոգատարը նշանակեցաւ: Այդ գիշատիչ թռչունին պատկերը այլ եւս չերեւար ցուցափեղկերու մէջ, եւ հաւանաբար լսպտերով իսկ փնտուելու բլլանք հազիւ կարենանք անկիւն մը դանել գայն, հին լրագիրներու, կտորած աթոռներու եւ ուրիշ քրոնիկէի հետ: Սակայն, այն ատենը տարրեր բան էր: Կը յիշէք թերեւս այդ տարւա Օդոստոսին էն Ա՛ ինչ-ի տողանցքը: Աննախորնթաց բաղմութիւն՝ նայն իսկ Նիւ Եորքի համար: Կէսօրէն տաղ բսկըսաւ եւ մինչեւ կէս գիշեր աեւեց ան: Հարիւր հազարաւոր մարդկային էակներ, առանց ցեղի, կրօնի կամ սեռի խտրութեան, հարուստ եւ աղքատ, դործատէր ու դործաւոր, միացած, կորայրացած, ձեռք ձեռքի տւած, ամենքն ալ քալեցին Ֆիֆթ Հիլընիւն ի վեր, ի տես ապարանքներու եւ հսկա վաճառատուններու: Ի՞նչ վայրկեաններ ապրեցաւ այս երկրի ժողովուրդը, ի՞նչ յոյսերով տարւեցաւ: Չէ՞ որ ձերմակ Տան մէջ նոր բաղմող Մովսէսը խոստացած էր զիրենք տաղնապի անապատէն աւեակալ երկիր առաջնորդել: Չէ՞ որ ան անվախօրէն յայտարարած էր թէ՛ «տաճարին մէջ որջացած դրամ աւրողները դուրս պիտի քշէ: Չէ՞ որ անխոստացած էր ժողովրդին առ հասարակ տնտեսական ապահովութիւն, իսկ դործաւորներուն ալ դործ, եւ կաղմակերպելու իրաւունք»:

Մեծ մարդ էր Ճանսըն այդ օրերուն: Ամբողջ 15 ամիս ան չափեց այս երկիրը՝ մէկ ծայրէն միւսը:

«բոս»եր կազմակերպեց, պոսաց, կանչեց, եւ հրապարակը ազմուկով լեցուց: Է՛ն ԱՄ Է՛Յ ըսելը Զօրավար Ճանսըն ըսել էր:

Սակայն միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենար ուրիշ բան մը: Հակառակ տաղնապի եւ անգործութեան, «բոս»երու տնօրինած ստրկական վճարումներէն ձանձրացած, այս երկրի բանւորութիւնը փորձեց դործադրել Հասուած 7-Ա-ի իրեն վերապահած իրաւունքը: Ան շուտով տեղեկացաւ, թէ խուզիթի վրա իրաւունքը ունենայր մէկ բան է, իսկ կեանքի մէջ անոր դործադրութիւնը բոլորովին տարրեր բան: Ուստի դործադուլներու անվերջ շարք մը ծայր աւաւ: Ճանսըն այդ ատեն թանկագին ծառայութիւն մատոյց կապիտալիստներուն կոտրելով այդ դործադուլներէն շատերը: Սան Ֆրանսիսկոյի ընդհանուր դործադուլի միջոցին Ճանսըն դայն քաղաքացիական կուի համազօր յայտարարեց եւ հրաւէր կարգաց վիճիլանթիներուն՝ պիզնեսմեններու կազմակերպած հրոսակախմբերուն, որ «դործադուլաւորներու դրլուխը մուկերու պէս ջախջախեն»: Սակայն ի վերջո այս երկրի տէրերը որոշեցին որ այդ ազմկալից ամբոխավարութեան փոխարէն հարկ է ուրիշ ձեւ մը որդեկրել: Ուստի Ճանսըն քշեցաւ:

Այդ սոսաջին անգամը չէր որ Ճանսըն կարելուր պաշտօն կը վարէր: 1917-ին երբ Միացեալ Նահանգները պատերազմ յայտարարեց Գերմանիո դէմ, Ճանսըն ղինակոչութեան օրէնքը դժեց, եւ զօրակոչի տեսուչ եղաւ: Մինչեւ այդ ատենը պարտադիր ղինւորական ծառայութիւն դոյութիւն չունէր այս երկրին մէջ, եւ կամաւոր ղինւորադրութեամբ կը կազմէին բանակները: Ատկէ զատ Ճանսըն եղած է, եւ է, մօտիկ դործակից եւ բարեկամ Պրընարտ Մ. Պարուխի: Այս վերջինը,

ազդութեամբ հրեա, պատերազմի ընթացքին նախադասն է եղած «Պատերազմի ճարտարարևեստաներու Սորհրդին», այն վերին մարմինը, որուն պաշտօնն էր պատերազմի մը համար անհրաժեշտ նիւթերը — զէնք, սաղմամթերք, ուտելիք, հազուատեղէն — հայթայթել և ճակատ հասցնել: Այդ մարմինը ամբողջութեամբ կազմւած էր մեծ ճարտարարևեստի մարդոցմէն, ներկայացուցիչները այն միեւնոյն ընկերութեանց, որոնցմէ կ'ըլլային գնումները: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ այդ աննման «հայրենասէրները» այդ պաշտօնները վարելին շատ «անձնիրարար», տարեկան միայն մէկ տուար վճարումով:

Կարիք կա՞ ըսելու, թէ այդ գնումներու, ապսպրանքներու և այլ գործառնութիւններու միջոցաւ ի՞նչ անլուր կողոպուտներ գործւեցան և հսկայական հարստութիւններ զիղւեցան «ներս»էն կողմներուն կողմէ: Պարուխ ատոնցմէ մէկն էր: Եւ այսպէս, մինչ մէկը թնդանօթի միտ հայթայթելու և սպանդանոց ճամբելու գործովն էր զբաղած, միւսը անոնց մահացու գործիքներ հայթայթելով աւելցուց իր հարստութիւնը, և տիրացաւ ազդեցիկ դիրքի մը:

Պարուխի հրեա ծագումը մատնանշեցինք ցոյց տալու համար, թէ ի՞նչ հեշտութեամբ հրեա դրամատէրը և Փաշխտ գորավարը զիրար կը հասկընան և ձեռք ձեռքի կը գործեն, երբ իրենց դասակարգային շահերը պաշտպանելու շուրջն է հարցը: Դրամատէրը՝ իր դրամէն դուրս ոչինչ կը ճանչնա. ոչ ազգ, ոչ հայրենիք, ոչ ցեղ, ոչ ալ կրօնք. այդ բոլորը պէտք են աշխատաւորներու արիւնը թափելու համար: Փաշիղմ կը նշանակէ մահ, չարչարանք և հալածանք, ինչպէս բոլորին, այնպէս ալ հրեա բանւորներու, մտաւորականներու և մանր

տակարարականներու համար: Բայց ա՛յդ Պարուխնե-
րու հողը չէ, բաւ է որ իրենց հարստութեան ձեռք
դպչող չըլլաւ: Հոս տեղն է յիշելու այն միամիտ
հարցումը, զոր բապտի մը կ'ընէ հրեա սպանքերի
մը՝ նախ քան Նացիներու իշխանութեան տիրանա-
լը: «Ե՛նչպէս կը պատահի, կը հարցնէ ան, որ դուն
Հիթլերի կուսակցութեան դրամ կուտաս երբ զխտես
որ ան հրեաները հալածելու եւ ջարդելու կը պատ-
րասուի»: «Ես կը նախընտրեմ տասը հատ ջարդի
տկանտակաւ ըլլալ, քան թէ մէկ հատ յեղափոխու-
թեան», կը պատասխանէ մեծահարուստը:

Պատմական իրողութիւն է, որ Հիթլերի եւ Փոն
Փախէնի այն համբաւաւոր տեսակցութիւնը, որու
ընթացքին իշխանութեան փոխանցման մանրամաս-
նութիւնները հարթած են Հիթլերի հետ, տեղի ու-
նեցած է ծաղուճով հրեա սպանքերի մը՝ Փոն Շրեո-
տէրի՝ միջնորդութեամբ եւ անոր տան մէջ: Գեր-
մանիոս հարիւրաւոր միլիոն տուարներ փոխ տւող
եւ հեռակարար կապիտալիզմի պահպանման համար
լշխանութեան գլուխ Հիթլերի մնալով խիստ մօտէն
չահադրուած խումբերէն մէկն ալ այս երկրին մէջ՝
Քուհն, Լոպ եւ Ընկերութիւն, հրեաներէ կազմած
Ֆինանսական հաստատութիւնն է: Իսկ այժմ այս
երկիրը կը գտնուի հրեա միջազգային սեղանաւորա-
կան տան մը՝ Վարպուրկ Եղբայրներու՝ գերմա-
նական ճիւղին ներկայացուցիչը՝ Մաքս Վարպուրկ:
Ան հոս եկած է Հիթլերի բեժիմին համար նոր վար-
կեր ապահովելու, եւ կասեցնել ջանալու ամերիկե-
կան հրեաներու եւ ուրիշներու կողմէ գերմանակա՛
ապրանքներու դէմ կիրարկուած պոլթոթը: Մաքսի
եղբայրը՝ Ֆէլիքս Վարպուրկ՝ գլուխն է Պենք ալ
տճը Մէնհէթըն Քրոմփընի կոչուած հսկայական դը-
րամատան, որու մասնաճիւղերը կարելի է գտնել
Նիւ Եորքի ամեն թաղամասերուն մէջ: Թերեւս այս

պարագաները կարող ըլլան բացատրել թէ ինչո՞ւ, ասկէ մէկ քանի շաբաթ առաջ Նիւ Եորքի նախկին դատաւոր՝ ազգութեամբ հրեա եւ Վարպուրկներու զործակալ՝ Ճոզեֆ Փրոսքասուրը այնպիսի կատաղի ելոյթ մը ունեցաւ թերթերու միջոցաւ, հակադերման պոյքոթին դէմ:

Մեր նիւթէն այս շեղումը կատարեցինք ցոյց տալու համար, թէ ս'րքան անհեթեթ եւ իրահանութենէ հեռու է հայ բուրժուա զրոյներու այն հաւատումը, թէ Հրեաները միացեալ ցեղ մը կամ ազգ մըն են: Հրեա հազուատի զործատէրը երբեք չի վարանիր հրեա, խտալացի եւ իրլանտացի կեմկսքըրներ վարձելու՝ զործադուլի ելլող իր հրեա զործաւորներուն զյուխը կոտրել տալու համար: Ոչ անոնք, ոչ հայերը, եւ ոչ ալ ուրիշ ոեւէ ազգ միացեալ ամբողջութիւն մըն են: Անոնք բաժնուած են դասակարգերու, հարուստի եւ աղքատի, եւ հարուստները՝ հակառակ լեզւական, ցեղային, պատմական եւ այլ կապերու՝ պիտի շարունակէ հարւածել իրենց ազգակիցները՝ իրենց հարբատութիւնը փրկել կարենալու միակ մտադրութեամբ:

3.

Յաթըր Չարլզ Ի. Քակլին տարրեր բոյնի թըւչուն մըն է: Սա՝ Աստուծո մարզն է: Սա՝ Ճանսընի նման՝ զինուած բանակներ չի քշեր դէպի սպանդանոց, այլ հանդիսաւորապէս ուխտ է ըրեր, ուխտ՝ աղքատութեան, հեղութեան եւ բարութեան, ուխտ՝ համատարած սիրո, թշւառութեան սիւովման, եւ իրբեւ հողէնոր հովիւ՝ մահկանացու մարդոց հանդերձեալ աշխարհ, դէպի յաւիտենական կեանք առաջնորդութեան: Սա՝ ներկայացուցիչն է Հսովմի եկեղեցիին, խաւարի, տգիտութեան եւ յետամնացութեան այդ հսկա կաղմակերպութեան,

որու ազգեցութիւնը դարեր շարունակ սեւ գիշերա-
նման ճնշեր է մարդկային միտքը: Այս սե-
ւազգեստ ճիղիթը կը գործածէ կաթսիկ կղերի
յատուկ ստախօսութիւնը, շառլաթանութեան եւ
ամբոխալարութեան ամենէն թունալիցը եւ ամե-
նէն մահացուն: Ան իր ըրածին վրա օրհնեալ ջուր
կը սրսկէ, եւ չի բաւականանալով զանդւածները
հանդերձեալ աշխարհի մը պատրանքով խարելու
սկզբնական իր պաշտօնովը, ձեռնարկած է նաև
կաղմակերպելու՝ կրօնական սքեմի տակ՝ Փաշխ-
տական փոթորկազնդերու իւրայատուկ մէկ տեսա-
կը: Պէտք չէ մոռնալ, որ կաթսիկ եկեղեցին, կա-
պիտալիստական դրութիւնը կործանումէ ազատե-
լու անմիջական ջանքէն դուրս, եւ անոր հետ հա-
մընթաց, կը հետապնդէ նաև աւելի հեռաւոր եւ
մասնաւոր նպատակ: Հռովմի եկեղեցին երբեք չէ
կորսնցուցած՝ Եւրոպան եւ ամբողջ աշխարհը
կրկին իր միահնձան մտաւորական եւ քաղաքական
տիրապետութեան ենթարկելու երազը, ինչպէս էր
կացութիւնը միջին դարերուն:

Քակիլին Քանատա ծնած է, իրլանտական ծա-
ղումով: Քահանա դառնալէն մէկ քանի տարի
վերջ ան կուգա Տիթրոյթ, ուր իրեն կը յանձնէ
Բոյրլ Օք արւարձանին հովուութիւնը: Ան պաշ-
տօն կ'ստանձնէ շփոքր Ծաղիկ մատուռին մէջ:
Իր թեմը կաղմեած է բանւորական ընտանիքներէ,
մեծ մասամբ օտարածին, որոնց վրա ծանր կ'իջ-
նեն տնտեսական տաղնապի հարւածները: Արդի-
ւելու համար որ իր թեմականներու թշուառութիւնը
դիրենք ըմբոստութեան եւ պայքարի չի մղէ, Քակ-
լին կը ձեռնարկէ անոնց համար ողորմութիւն —
ուտելիք, հին հաղուստներ, եւ այլն — հաւաքելու
դործին: Յետո ան զաղափարը կ'ունենա իր քա-
րողները ուստիոյի վրայով տարածելու: Գտած

յաջողութիւնը անակնկալօրէն մեծ կ'ըլլա: Իր կը-
ղերականի հանդամանքը, արտասանութեան մէջ
իրլանտացիի յատուկ հնչումի հետքերը, աւետա-
րանէ առնուած պատկերներով եւ առակներով հա-
մեմուած իր անժխտելի ճարտասանութիւնը, երե-
ւութապէս խորխտ եւ արմատական իր առաջարկ-
ները — այս ամենը խոր տպաւորութիւն գործեցի՝
ամերիկեան ժողովրդին սուար մէկ մասին վրա:
Ա'յն մասին վրա, որ ենթակա է կղերի ազդեցու-
թեան: Ա'յն մասին վրա, որուն դուռը ասի են ա-
սեր ազգասութիւնն ու թշւառութիւնը կամ անոնց
վաղահաս արհաւիրքը, որը սակայն իր վիճակը կը
վերադրէ գերբնական ուժերու, եւ այս գերբնա-
կան ուժերու միջոցով կը ձգտի իր վիճակը բարե-
լուել: Ա'յն մասին՝ հսկա մասին՝ վրա, որուն
քով դեռ եւս չէ արթնցած նախաձեռնութեան ոգին,
եւ որը դեռ եւս չէ գիտակցած թէ այս անելէն դուրս
զարու համար պէտք է որ տպաւինի իր հաւաքա-
կան ուժին եւ գործունէութեան, եւ ոչ թէ սեւէ
անգո վերին գորութեան:

Շուտով դրամը սկսաւ հոսիլ Քալիլինի ուղղու-
թեամբ, եւ քիչ ժամանակէն մէջ՝ նախկին հին-
ցած կկեղեցիին փոխարէն՝ սքեպ աշխատանքով՝
«Փոքր Ծաղիկ»ի անան կանգնել տւաւ մի-
լիոն տուարնոց հսկա կկեղեցի մը, որուն վիշեր
ատեն ելեքտրական լոյսով ողողւած կոթողը բազ-
մաթիւ մղոններ հեռուէն կարելի է տեսնել: Ան՝
այդ տաճարին դեռնայարկը հսկայական գրասեն-
եակի մը վերածած է: Հոն կ'աշխատին տասնեակ-
ներով աղջիկներ, որոնք Ամերիկայի ամեն կող-
մերէն եկող հազարաւոր նամակները կը բանան, կը
դասաւորեն եւ անոնց կը պատասխանեն: Իսկ նա-
խապէս գործածած մէկ կայանին փոխարէն այժմ
իր տրամադրութեան տակ դրւած են ռատիո-կա-

յաններու ամբողջ ցանցեր: Հոս թող ընթերցողը հարց տա ինքնիրեն.— Եթէ Քակլին կապիտալիզմի թշնամին ըլլար, ինչպէս կը կարծեն շատ մը բանւորներ, կարելի՞ բան է որ հարուստները անոր տրամադրէին ոստիոն, պրոպագանդի միջոցներու նորազոյնը եւ հզօրազոյնը: Իսկ եթէ ինքնասպանութեան այդպիսի անհաւատալի նոպայէ մը բռնելու քնն անոնք յանկարծ, այն ատեն ոստիոն ինչո՞ւ չեն տրամադրեր իրենց իրական թշնամիներուն, կոմունիստներուն: Ինչո՞ւ համար, զոր օրինակ, թոյլ չեն տար, որ Պիլ Ֆոսթըրը կամ Լըյ Պրատտըրը այդ միջոցաւ ամերիկեան ժողովուրդին ներկայացնեն կոմկուսի ծրագիրը: Այս պարագան միթէ արեւի պայծառութեամբ ցոյց չի տար, թէ որո՞ւ շահն է Քակլինի հետապնդածը:

Քակլին Ֆաշիստական շառլաթանութեան տիպար մըն է: Ան կը խոստանա ամեն ինչ՝ ամենուն համար: Բանւորին՝ աշխատանք, առատ վճարում եւ ապահովութիւն: Հողագործին՝ իր ներկա անելէն ելքը: Մանր առևտրականին կամ զործատէրին՝ թրքաթներու եւ շէյներու լուծէն ազատագրում: Իսկ Ֆինանսի եւ ճարտարարուեստի տէրերուն, իրենց տոկոսներուն եւ շահարժիներուն անընդհատ վճարում: Պարզ է, թէ Քակլին կ'առաջարկէ ընել բան մը, զոր կապիտալիստները վաղուց արդէն ըրած պիտի ըլլային, եթէ միայն այդ կարելի ըլլար: Ան կ'ուզէ հարթել կապիտալիզմի հակասութիւնները, հաշտեցնել այն հակամարտ եւ իրեքամերժ ուժերը, որոնց անխուսափելի բաղխումներուն արդիւնքն է դասակարգային պայքարը:

Քակլինի փրօկրամը ոչ միայն կատարեալ նմանութիւն ունի Հիթլերի փրօկրամին, այլ էութեամբ

անոնք նոյնն են: Անվերջ, շոյլ խոստումներ՝ մինչև իշխանութեան տիրանալը, իսկ կոշտ բռնութիւն՝ անկէ վերջ: Գերման ժողովուրդին ըրած խոստումներէն ո՞ր մէկը դործադրեց Հիթլեր մինչև հիմա: Գործ դատա՞ն անդործներուն՝ թէ չէ անոնց թիւը աւելցուց: Ազատե՞ց զանդւածները «Ֆինանսի եւ տոկոսի գերութենէն», թէ չէ անոնց վրի շղթաները աւելի ամուր կոփեց: Աւելցու՞ց Գերմանիո արտաքին առեւտուրը, թէ չէ զայն համատարած անդամալուծութեան դատապարտեց: Բերա՞ւ խաղաղութիւն գերման ժողովուրդին, թէ չէ անդուլ եւ անդադար կը պատրաստուի զայն վերջինէն անհունապէս աւելի արիւնալի սպանդանոց մը առաջնորդել: Զարկ տա՞ւ գերման դրականութեան եւ դեղարւեստին, թէ չէ Յւրոպայի պարծանքը եղող այդ մշակոյթը երկու տարւա կարճ ժամանակի ընթացքին յաջողեցաւ քշել ետ, դէպի բարբարոսութիւն, տեսարան մը որուն առջև սահմըռկած կը մնան նոյն իսկ բուրժուազիի զաղափարախօսները: Կրցա՞ւ ան հաստատել մէկ հատ իսկ նոր ճարտարարւեստ, կամ բանուկ պահել արդէն իսկ եղածները, բացի անոնցմէ, որոնք կ'արտադրեն մարդ սպաննելու սահմանած գործիքներ: Բարձրացու՞ց Հիթլեր գերման բանւորութեան ապրելու մակարդակը, թէ չէ զայն չինացի ֆուլիմերու վիճակին հասցուց: Բերա՞ւ իր իշխանութիւնը ունէ յառաջդիմութիւն, զաղափարական դեմնի վրա, թէ չէ նացիներու միակ արտադրութիւնը եղաւ «Արիականութեան» հիւանդոտ եւ արտառոց վարկածը: Կարո՞ղ է ան, վերջապէս, գերման ժողովուրդի սուար մասին ցոյց տալ ելք մը, թէ չէ իր իշխանութեան տակ ամեն օր այդ ժողովուրդը աւելի խոր կ'ընկողմանի տազնապի, թշւառութեան եւ դրկանքի մէջ:

Սոստումի եւ կատարումի միջեւ ի՞նչ հսկա տարբերութիւն: Միայն հարուստներուն տւած խոստումներն են, որ Հիթլեր կը դործադրէ հաւատարմութեամբ: Ան՝ անոնց արժանաւոր ծառան եւ հաւատարիմ պահապանն է:

Այսպէս կը դործէ Փաշիգմը ամեն տեղ, այսպէս ալ պիտի դործէ այս երկրին մէջ: Եթէ Գերմանիո մէջ բանւորներուն հետ քաւութեան նոխազ դարձան հրեաները, հոս այդ վիճակը կը վերապահւի օտարածիներուն, նեկրոներուն եւ հրեաներուն: Իսկ այդ առթիւ կանխահաս բերկրութեամբ թող չուրախանան մեր շաղատահանք շարեկամները: Ծիշդ է, թէ այդ պարտոյային առաջին եւ ծանրագոյն հարւածները պիտի իջնեն Կոմկուսի վրա, իրբեւ յեղափոխութեան յառաջապահը, սակայն կըրնան վստահ ըլլալ, թէ անկէ անմիջապէս վերջը կարգը իրենց պիտի դա: Եթէ բանւորները, մտաւորականները եւ ուրիշ տարբեր այսօր դուրսը կամօվին չի կազմեն Փաշիգմի դէմ միացեալ ճակատը, վաղը արդեւլափակման քեմփերուն մէջ՝ հակառակ իրենց կամքին պիտի կազմեն զայն:

Սակայն Փաշիգմը չի կրնար տիրապետել մինչեւ որ զանգւածային հիմք չի գտնէ ժողովուրդին մէջ: Հիթլերը իշխանութեան դլուխ եկաւ միայն երբ ան հետեւորդներու բանակներ կըցաւ կազմակերպել: Ուրկէ՞ եկան անոնք: Մեծաւ մասամբ սնանկացած միջին դասակարգէն: Մանր առեւտրականներ, խանութպաններ, գործատէրեր, որոնք աստիճանարար ինքզինքնին սեփականագուրկներու շարքերուն մէջ գտան: Ազատ արհեստի մարդիկ՝ բժիշկներ, փաստաբաններ, դիտնականներ՝ որոնք իրենց եկամուտի աղբիւրներուն օրէ օր ցամաքիլը տեսան: Համալսարաններու եւ քոլեճներու ուսանողներ, որոնք դպրոցէն ելլելուն

դործ գտնելու եւ անձնական ապագա կերտելու կարելիութիւն չէին գտներ: Ինակչութեան այս խաւերը բռնւած են ներկա ընկերութեան երկու հիմնական դասակարգերուն միջեւ, եւ այդ խիղբերումով չեն կրնար իրրել դասակարգ իրենց ուրոյն ուղեգիծը ունենալ: Անոնք շարունակ կը տարուրսրին բուրժուազիի եւ բանւորութեան միջեւ: Անոնք կ'ատեն խոշոր կապիտալիստները, սակայն ոչ նման պրոլետարներու ատելութեան, որ զիրենք մղէ դէպի յեղափոխական դործունէութիւն՝ այս կարգերը տապալելու վճռականութեամբ: Անոնց ատելութիւնը կը բղիխ այն պարագայէն, որ խոշոր կապիտալիստները զիրենք կը ճղմեն, իրենց հանդրատաւէտ դիրքերէն վար կը զլորեն, եւ չեն թոյլատրեր որ իրենք ալ բուրժուա դասնան: Սակայն այդ մարդիկը նոյնպէս կը վախնան պրոլետարիատէն եւ կ'հաւաքելին անոր յեղափոխական շարժումին ի տես: Ինքզինքնին աշխատաւորներէն զերազաս համարելով՝ անոնք մեծագոյն դժբախտութիւնը կը նկատեն բանւորներու շարքերուն մէջ գտնւելու հեռանկարը: Ուստի երբ Հիթլերի կամ Բակլինի նման շառլաթան մը կը խոստանա իրենց առանձնաշնորհեալ վիճակի անվերջ շարունակութիւնը՝ անոնք շատ զիւրութեամբ կ'իյնան թահարդի մէջ:

Ֆաշիզմի շարքերը կ'ուռճացնեն նաև գիւղական դանդաւաններու մէկ տոկոսը, որոնք քաղաքի բնակչութիւնը կը նկատեն իրենց աւանդական թըշնամին, առանց դանազանելու անոր բաղկացուցիչ տարրերը: Եւ վերջապէս, Ֆաշիզմի կը յարի բանւորական այն մասը, որ դասակարգային գիտակցութեան չէ հասած:

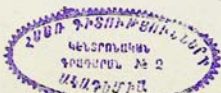
Այսպիսի դանդաւածային յենարան մը ստեղծել կը ջանա Ֆաթըր Բակլին իր կազմակերպած Լն-

կերային Արդարութեան Աղապին Միութեան մի-
ջոցով: Ըստ իրեն, արդէն իսկ աւելի քան
մէկ միլիոն անձինք կանոնաւոր տուրք վճա-
րող անդամ են: Իսկ իր նպատակն է այդ անդա-
մակցութեան թիւը բարձրացնել տասնեակ միլիոն-
ներու: Եւ այն չափով որ այդ կազմակերպութիւ-
նը աճի, Քակլին կարող պիտի ըլլա ճնշում բա-
նեցնել Քանկրեսի վրա եւ իր ուղած օրէնքները
անցնել տալ: Տարակոյս չկա թէ Քակլին կը ներ-
կայացնէ դործօն ու աճող Հակաբանւորական վը-
տանդ մը:

Սակայն ուրիշ ի՞նչ կ'առաջարկէ այս մարդը:
Քակլին կ'ըսէ թէ դործադուլներու ժամանակ
պետութիւնը պէտք է որ միջամուխ ըլլա եւ Հաշ-
տութիւն պարտադրէ երկու կողմին ալ: Թէ կա-
պիտալիստ պետութեան պարտադրած Հաշտութիւ-
նը որո՞ւ ի նպատակ պիտի ըլլա, զայդ ըսելու կարի-
քը չկա, քանի որ մեր աչքերուն տակ ամեն օր
կատարուող իրողութիւնները աւելի պերճախօս փաս-
տարկութիւններ են քան սեւէ դրաւոր կամ բերա-
նացի խօսք երբեք կարող է ըլլալ:

Ապացոյց կ'ուղէք: Առէք Սան Ֆրանսիսկոյի
դործադուլը եւ յիշեցէք, թէ ինչ դեր խաղացին դօ-
րավար Ճանսընը, նահանգապետ Մերիեմը եւ քա-
ղաքապետ Բոսին: Առէք անցեալ տարւան Հիւսւա-
ժեղէնի ընդհանուր դործադուլը կամ Թոլիտոյի Օ-
թո Լայթ ընկերութեան դործադուլը, եւ յիշեցէք
թէ՛ որո՞նք էին որ զո՞ր դացին նեշընը կարաի
դնդակներուն, եւ որո՞նք էին որ նացի Գերմա-
նիայէն ուղղակի ընդօրինակած արգելափակման
քեմիստութիւնը փշոտ թելերուն հետեւ քշեցան: Առէք
Տիթրոյթի օթոմոպլիի բանւորներուն ընդվզումը,
անոնց պայքարելու եռանդը, եւ յիշեցէք թէ ինչ-
պէս Ռուզվելթ ինքը միջամուխ եղաւ, բանակցու-

A 99580

Թիւններ սկսաւ եւ զանոնք երկարեց, մինչեւ որ բանւորներու միասնականութիւնը կոտորեց եւ կըրկին զանոնք յանձնեց զործատէրերու քմահաճոյքին: Առէք Վեսթ Վիրճինիայի մէջ Վիյրթըն երկաթի ընկերութեան ի նպաստ դեռ անցեալ օր արտասանւած դատաւճիռը, եւ տեսէք թէ ինչ սինիքութեամբ այս երկրի վերին դատաւորները կ'արդարացնեն քրմիքնի եռնիքնը: Կամ առէք այս օրերուն Նիւ Եորք քաղաքի շէնքերու սպասարկողներու զործադուլը եւ լսեցէք թէ քաղաքապետ Լա Կարտիան՝ այդ «մեծ աղատականը», որուն ընտրութեան մէջ տեղւոյս հայ ջոջ աղաներն ալ բաժին ունեցան — ինչպէս կ'սպասեա այդ զործադուլը կոտորել՝ քաղաքի պաշտօնէութեան ուղղակի սքեպութիւն ընել ստիպելով: Եւ կամ առէք ուրիշ ոեւէ զործադուլ եւ մտարերեցէք թէ որո՞ւ գլխին է, որ կ'իջնա ոստիկանին լախար: Ո՞վ է որ բանտ կ'երթա եւ ո՞վ է որ մինչեւ ելեքտրական աթոռ կը ճամբուի: Երբեք լսած էք այդպիսի պարապայի մը՝ եւ կամ ոեւէ պարապայի մը՝ որ զործատիրոջ մը քիթը արիւնի, կամ ան բանտ երթա, եւ կամ մահապատիժ ստանա:

Քակիին կրակ ու բոց կը ժայթքէ «միջազգային պանքերներուն» դէմ ուստիոյի վրայէն: Սակայն ան դադանի խորհրդակցութիւններ կ'ունենա Յրենք Վենտրըրիիի՝ Նեշընըլ Սիթի Պենք ալ Նիւ Եորքի նախկին նախագահին՝ հետ, ինչպէս նաեւ «Ազգային Կոմիտէ» կոչւած մեծահարուստներու Փաշխոտական զործօն խմբակին ուրիշ անդամներուն հետ: Ան՝ դրամ աւրողները տաճարէն դուրս վանելու մասին կը խօսի, Ռուզվելթի նման: Սակայն ասկէ մէկ քանի շաբաթ առաջ, երբ օթոմսովիւր արագ քշելուն համար ոստիկան մը զինք սպառնամբ կայնեցուցած էր, երեւան ելաւ որ իր

նստած լիմուզինը Տիթրոյիթի օթոյի դործատէր մը
նէր ըրած էր իրեն:

Քակլին իրր թէ «խաղաղութեան իշխանին» ա-
շակերան է: Սակայն աւելի քան ունէ ուրիշ ճինկօ,
ան կը պահանջէ աւելի մեծ բանակ ու նաւատորմ,
ևւ հաղարաւոր նոր օդանաւեր, ամերիկեան իմպե-
րիալիզմի կամքը պարտադրելու ևւ անոր շահերը
պաշտպանելու համար:

Ան կը պահանջէ այս երկրէն արտաքսումը որ
ևւ է օտարածին բանւորի, որ տանելի կեանքի մը
համար կը յանդդնի պայքար մղել: Իսկ Կոմու-
նիստներու հասցէին ան կը տեղացնէ հայհոյան-
ներու, զրպարտութեանց ևւ սուտերու այնպիս
անլուր տարափ մը, որ իրաւամբ կարելի է ըսել,
թէ կղերական մը միայն կրնա հնարել: Բնո-
րոշումը ամբողջացնելու համար ըսենք թէ այս
«կոմունիզմ» անառակը չի վարանիր երկու դեղու-
հիններու ընկերակցութեամբ վարթամ պանդոկի մը
մէջ ըրած ճաշին համար մինչև քսան տուար վճա-
րել:

4.

Հիւի Փ. Լոնկ՝ Վաշինկթընի Դաշնակցային Մե-
րակոյսին մէջ Լուիզիանայի նահանգը ներկայա-
ցընող երկու ծերակուտականներէն մէկն է: Այդ
միայն իր պաշտօնական տիտղոսն է: Իսկ իրա-
կանին մէջ ան հարաւի այդ նահանգին դիկտատորն
է: Ան ստեղծած է քաղաքական մեքենա մը որուն
վրա բացարձակ իշխանութիւն ունի: Կառավարիչն
ու տեղական ուրիշ կարեւոր պաշտօնեաներ իր կա-
մակատար դործիքներն են: Իր ափին մէջն է նա-
հանգային օրէնսդիր մարմինը, որուն քուէարկել
կուտա իր ուզած օրէնքները:

Ի՞նչպէս յառաջ կուգան այդ մեքենաները: Լա-
վճարուած պետական պաշտօններու բաշխումով, կա-
շառք ընդունելու եւ զեղծումներ ընելու պատահու-
թիւններ ընծայելով, մատակարարներու հետ հաս-
կացողութեան գալու կարելիութիւններ ստեղծե-
լով, զանազան ուրիշ շնորհքներով, որոնց թիւ
անհամար է, եւ որոնց տարբերութիւնը միայն տե-
ղական պայմաններու եւ ժամանակի պահանջնե-
րու մէջ է, բայց՝ ոչ էութեանը: Այդ ձևով
յառաջ եկան եւ ուռճացան, զոր օրինակ, Նիւ Եոր-
քի Թեմքնի Հոլը, Ֆիլատելֆիայի Վեյր Եղբայր-
ները, Շիքահոյի Թամսընը: Երբեմն կը պատահի,
որ հինին՝ նոր խմբակ մը կը յաղթահարէ: Բայց
ատով գրութիւնը կամ բնաւ չի փոխուիր, եւ կամ
աւելի կը վաթարանա: Որովհետեւ նոր «ներս»
եկողները, անօթի գայլերու նման կը յարձակին
հասոյթի աղբիւրներուն վրա, որոնցմէ զուրկ էին
«զուրսը» եղած ատեննին: Հոգ չէ թէ փալթիչըն-
ներու ո՛ր մէկ քիչքը գործի դուրս անցնի՝ կապի-
տալիստներու տիրապետութիւնը եւ աշխատաւոր-
ներու շահագործումը կը շարունակին ըստ ա-
ռաջնոյն:

Լոնկի նորաստեղծ մեքենան անշուշտ բաղխում-
ներ ունեցաւ նախապէս հաստատուածներուն հետ:
Այսպէս՝ Լուիզիանայի գլխաւոր քաղաքի եւ նա-
ւահանդստի՝ Նիւ Օրլէյնզի՝ մէջ կա քաղաքապետ
Վոլմզլիի կազմակերպութիւնը: Նիւ Օրլէյնզ
Ժանօթ է իր հանրատուներով եւ խաղարաններով:
Թէ ատոնք վատ բաներ են՝ այդ մասին ուշադրու-
թիւն դարձնող չէր եղած: Օրին մէկը Հիւի Լոնկ
յանկարծ բարոյական մեծ տենչանք մը կը զգա, որ
Լուիզիանայի անւան այդ արատը մաքրէ: Ուստի
իր հրամանով օրէնք մը կը քետարկուի, որ Նիւ
Օրլէյնզի քաղաքապետական գործերը քննութեան

ապնելին: Լոնկի եւ Վոլմզլի միջեւ կոխը ծանր համեմատութիւններ ստանալ կը սկսի: Լոնկ կը սպասնա քաղաքը դրաւել Լուիդիանայի Նեշընըլ կարտով, իսկ Վոլմզլի կը պատրաստուի դիմադրաւել տեղական սոսիականութեան եւ ուրիշ հրոսակախումբերու օգնութեամբ: Ի վերջո՝ հասկացողութեան մը կը յանդին: Բայց կոխի ընթացքին լուտանք չի մնաց որ իրարու չի նետէին: Այս մարդիկը խիստ բարեպաշտ արարածներ են եւ միշտ կը խօսին աւետարանի լեզուով: Ուստի՝ Վոլմզլի իր Լոնկի մասին ունեցած կարծիքը յայտնեց այսպէս. «Նայն իսկ դժոխքին մէջ՝ ուր իր արժանաւոր տեղըն է՝ Լոնկ կաշառակերութեամբ եւ զեղծումով պիտի գրադի»: Իսկ Լոնկ պատասխանեց. «Նրբ վերջին դատաստանի օրը դա եւ հրեշտակապետը իր շեփորը հնչեցնէ, գիտէ՞ք թէ Վոլմզլին ուր պիտի գտնուի այդ պահուն: Ան գրադած պիտի ըլլա վերջին հանրատունէն կաշառքի վերջին վճարումը դանձելով»:

Լոնկ կը պարծննա թէ իր իշխանութեան տակ Լուիդիանայի մէջ երեք հազար մղոն արդիական ճամբաներ շինւած են, եւ դպրոցական տղոց ձրի դասագիրք կը տրուի: Բայց ան չի ըսեր, թէ այդ ճամբաները շինող գործաւորներուն ժամը միայն տասը սենթ վճարւած է, եւ թէ դպրոցական գրքերու հայթայթումը իրեն եւ իր արբանեակներուն կաշառքի անվերջ աղբիւր մը կը հանդիսանա:

Լուիդիանայի բնակչութեան սուարագոյն մ. սը կը կազմեն նեկրոներ, որոնց այժմու վիճակքիչով կը տարբերի իրենց նախկին գերութենէն: Անոնք գրկւած են քաղաքացիական իրաւունքներէ քէ տալէ, պաշտօնի թեկնածու ըլլալէ, ճիւրիի անդամ ըլլալէ, եւ այլն: Անոնց վիճակւած են ամենէն ծանր եւ քիչ վճարող գործերը՝ քաղաքներու

մէջ: Իսկ իրենց մեծ զանգւածը կ'աշխատի հողին վրա: Ասոնցմէ աննշան մէկ մասն է, որ իր սեփական արտը եւ հարկ եղած կաղամածները ունի: Մնացած հսկա մեծամասնութիւնը վարձակալ է, շեյր-քրապիւրններ: Բերքին կէսը հողատիրոջ, միւս կէսն ալ վարձակալին պէտք է որ երթա, ըստ սովորական պայմանադրութեան: Իրականին մէջ վարձակալը չստանար իր բաժինը: Վաշխառուական տոկոսներու, անհամեմատ սուղ դներով հայթայթուած պիտոյքներու, ուղղակի զեղծումի եւ խարէութեան բաղմամբիւ ուրիշ միջոցներով՝ վարձակալը շարունակ պարտական կը մնա հողատիրոջ: Իսկ սեւերու հանդէպ՝ հարաւի մէջ՝ ամերիկեան ոսմկավարութիւնը իր զերազոյն արտաշայտութիւնը կը դտնէ լինչի օրէնքին մէջ: Հա՞րկ է ըսել թէ՛ ի՞նչ է լինչի օրէնքը: Տարին քանի՞ անգամ, քանի՞ տասնեակ անգամ, չենք կարդար, որ Ալապամայի, Լուիզիանայի, Վիրճինիայի, կամ ուրիշ նահանգի մը մէջ, ճերմակ պիզմեսմեններէ եւ յետամնաց բանւորներէ բաղկացած խուժան մը ծառէ մը կախած, կամ խարոյկի վրա ողջակէզ ըրած է սեւամորթ տղա մը կամ մարդ մը, մինչ օրէնքի պաշտօնեաները, կա՛մ մէջտեղը չէին եւ կամ ուրիշ կողմ կը նայէին: Ասոր մէկ օրինակը չէ՞ն Սքաց-պորոյի տղաքը, որոնք մինչեւ այսօր կենդանի պահողը բանւորութեան համաշխարհային բողոքը միայն եղաւ:

Հիւի Լոնկ զրկեալներուն բարեկամ ըլլալ կը ձեւանա, մէջն ըլլալով սեւերը: Թէ ի՞նչ կարելի է ակնկալել այս ինքնակոչ «քինկ-Քիշ»էն (*), անց-

(*) Այս բառը «ճկանց արքա» կը նշանակէ, որը Լոնկ ինքնիրեն տուած է շեշտելու համար թէ Լուիզիանայի մէջ իր խօսքը ամենէն գերակշիռն է:

եալ որ ուստիոյի վրա խօսած ատեն յայտնի եղաւ, անշուշտ այն բողոքին երբ խաբեբայի իր դերը մոռնալով՝ իրական դոյնը ցոյց տուաւ: Խօսելով նեկրոններու մասին, ան երկու անգամ անոնց երեսին նեակց «նիկրք» նախատական մակղիբը: Մէկը, որ այս երկիրը կ'ապրէ, անտարակոյս դիտէ թէ արհամարհանքի եւ ստորնացումի ինչ իմաստ կը պարունակէ այս բառը իր մէջ:

5.

Մարտ չորսին, Ռուզվելթի նախագահութեան երկրորդ տարեկիցին, Ջօրափար Ճանսըն ուստիոյի վրայէն արտասանեց ճառ մը, որը իր կոշտ արտաքինին ներքեւ հարուստ էր բացարձակ խեղաթիւրումներու, կէս ճշմարտութեանց եւ ակամա յայտնութեանց նշանակելի առատութեամբ մը:

«Ռամկափարութիւնը, ըսաւ ան, աշխարհի ամենալու վարչաձևն է՝ խաղաղութեան եւ բարօրութեան ժամանակ. աշխարհի ամենալուստ վարչաձևը՝ մեծ պատերազմի մը եւ մեծ տաղնապի մը ժամանակ — եւ այս է պատճառը, որ Եւրոպայի մէջ վեց տիքթիթորներ կան: Սակայն դոյութիւն ունի մէկ բացառութիւն. այն է՝ ամերիկեան ժողովուրդին այն զարմանալի բնաւորութիւնը, ըստ որուն, ան՝ ի դին ամեն զոհողութեան, սահմանադրական նախադահի մը արտակարգ իրաւասութիւններ կուտա եւ անոր շուրջը կը բոլորէի ծայրադոյն վտանգի ժամերուն»: Օրինակ կ'ուղէք: Ահա Վիլսոնը եւ Ռուզվելթը, կ'ըսէ Ճանսըն: Մէկը աշխարհի մեծագոյն պատերազմին մէջ առաջնորդեց ամերիկեան ժողովուրդը, իսկ միւսը դայն աշխարհի ամենախոր տաղնապէն դուրս հանեց:

Այսպէս, ուրեմն, այդ չքնաղ արարածը՝ բուրժուա և ամկափարութիւնը՝ կը դադրի գործելէ երբ

պատերազմը կը յայտարարւի եւ տաղնապը կը տիրապետէ: Այդ պարագային ան պաղ կ'առնէ, հիւանդ կ'ըլլա եւ կ'իյնա անկողին, եւ ուստի զայն վերակենդանացնելու համար հարկ կ'ըլլա դիմել «տարբեր» միջոցներու: Այդ ատեն «արտակարգ իրաւասութիւններ» կը տրւին նախապահին: Կարիք կա՞ ըսելու, թէ այդ օրէնքները անցնողը միլիոնատէրերէ եւ անոնց վարձկան փաստարաններէ ու փալիթիշըններէ կազմւած Քոնկրեսն է, եւ թէ ատոր մէջ ժողովուրդը ըսելիք չունի: Ճանսընի խօսքերուն իրական իմաստը այն է, որ բուրժուա ռամկավարութիւնը դիմակ մըն է, զոր կլլ զործածէ տիրող դասակարգը այնքան ատեն, որ իր իշխանութեան ուղղակի սպառնալիք չկա, եւ զոր ան մէկդի կը նետէ եւ իր դաժան կերպարանք երեւան կը հանէ անմիջապէս, երբ այդ ընելու պէտքը կը զգա: Բուրժուա ռամկավարութիւն եւ Փաշիգմ, ասոնք ասանձինն միաւորներ չեն, իրարմէ անջատ եւ անկապակից: Վերջինը աւաջինին շարունակութիւնը եւ վերջնական ձեւն է:

Սակայն սա ի՞նչ «բացատրիչ» հանդամանք է, որուն մասին կը խօսի Զօրավարը: Մ՞ի էր զործածած այդ բառը ուրիշ առթիւ: Բուրժուա արնտեսագէտները չէ՞ին, որ մինչև 1929-ը կը քարոզէին, թէ ամերիկեան կապիտալիզմը «բացատրիչ» է, եւ «եղակի»: Թէ ան յաջողած է յաղթահարել սխառմի հակասութիւններուն, եւ թէ տնտեսական տաղնապներ թէեւ կրնան յառաջ դալ Եւրոպայի մէջ, բայց անոնք խաղառ վտարւած են Ամերիկայէն, ուր մնայուն եւ յարաճուն բարօրութեան անվերջ հեռանկար մը իրր թէ կը բացւէր ամեն դասակարգերու առջև: Այս տեսիլքը հիվնոսացուցած էր միջին դասակարգը եւ բանւորութեան սուար շարքերը: Նոյն «բացատրութեան»

Թեոսիան առաջնորդեր էր Լըվսթոնը յայտարարելու, թէ Ամերիկան կը բուլորէ «Վիքթորիական շրջան» մը, որի համար ան եւ անոր արբանեակները կ'ամուսնիստ կուսակցութենէն արտաքուսեցան:

Երբ 1928-ին կոմիսներնը ազդարարեց աշխարհի աշխատաւորներուն, թէ կապիտալիզմի պատմութեան մեծագոյն տաղնապը մօտալուտ է, բուրժուա անտեսողէաները, լաւ մը խնդացին ըսելով. «կոմունիստները դարձեալ կը դառանցեն»:

Սակայն կոմիսներնի վերլուծումը դիտական ուեայներու վրա էր հիմնած, մարքսիզմ-լենինիզմի լոյսին տակ էր կատարուած ան, ե ուստի դիտական ճշդութեամբ ե անողոքութեամբ ապացուցեցաւ իրականութեան մէջ: Սակայն մէկ տեսակէտէ իրապէս «բացառիկ» հանդիսացաւ Ամերիկան: Բացառիկ այն բանով, որ տաղնապը աւելի սաստիկ եղաւ քան ոեւէ ուրիշ տեղ՝ որովհետեւ կապիտալիզմի հակասութիւնները հոս աւելի շեշտուած էին, եւ եղակի այն բանով, որ անդործներու աւելի բազմաթիւ բանակ մը ունեցաւ քան Եւրոպան, որովհետեւ շահադործման սակը հոս անհամեմատօրէն աւելի բարձր էր եղած: Իսկ այժմ այդ միեւնոյն «բացառիկ» բառն է, որ ձանարն կը դործածէ հաւատացնելու համար, թէ այս երկրին մէջ Փաշիզմը չի դար: Ծիշդ ինչպէս որ տաղնապի մասին անճիշդ եւ սխալ էր այդ վարկածը, անճիշդ եւ սխալ է նաեւ հիմա: Փաշիզմի արմատները հոս են եւ օրէ օր կ'աճին, եւ շատ հեռու չէ այն օրը, երբ վարչաձեւի ձեւական փոփոխութիւն տեղի ունենա՝ եթէ միայն անոնց աճումը չարդիլէ Ամերիկայի բանւորութիւնը:

Սակայն տաղնապը եկաւ: Այդ մասին կուսկած չկա: Միայն թէ ձանարն դայն Բիիւրպլիքէններուն կը վերադրէ, ըսելով թէ Վիլսընի եւ Ռուդ-

վելիքի սեփականություն մէջ դառնա՞ծ 12 տարւա ընթացքին անոնք ազէսը պատրաստեցին: Երանելի՛ ժողովուրդին: Եթէ 1928-ին՝ Հուլիբրի տեղ Այ Սմիթը ընտրուած բլլար, միթէ կացութիւնը մաղտ-չափ պիտի տարբերէ՞ր:

Ճանարն կը նկարագրէ այն վիճակը, որ կը տիրէր Երկրին մէջ Ռուզվելիթի պաշտօնի գլուխ անցած ատեն: Բոլոր դրամատուները դոցւած, հոգադործութիւնը անելի մէջ, արտադրութիւնը և և սուսուսը կանդ սուած, միլիոնաւոր անդործներու բանակներ ամեն կողմ, վախ և անվստահութիւն համակած բոլորին սիրտը: Ճիշդ այդ սղբերգական վայրկեանին է, որ Ասուածային շնորհքով վրա հասաւ Ռուզվելիթ՝ և նման Սուրբ Գէորդի՝ խողխողեց տազնապի վիշապը, վերջ դրաւ վախի և անորոշութեան, և ամերիկեան ժողովուրդին ճնոր Զեւք» մը թուղթ բամեց:

Ճանարն իրական Համերոս մը կը դառնա յիշելով այն բոլոր պանծալի բաները, որոնք կատարեցան Երկուքին ղեկավարութեան տակ: Ականջ տէէք ներկա օրերու այս Ողիսականին.—

«Ան (Ռուզվելիթ) բարձրացուց բոլոր օրավարձերը, նւագեցուց բոլոր շարաթական աշխատանքի ժամերը նախկին միջին 52-էն այսօրւա միջին 40-ին — մասձեցէք անգամ մը: Ան ազգային ճակատի վրա հաստատեց (աշխատանքի) հաւաքական սակարկութեան սկզբունքը, և մէկ տարւա ընթացքին աւելի օգուտ բերաւ այս Երկրի աշխատաւորներուն, քան բոլոր պայքարն ու դործադուլները և բոլոր օրէնքներն ու քաղաքական կուսակցութիւնները՝ Սահմանադրութեան որդեկրէկէն մինչև այսօր: Ան հանդստաւէտ խնամք տւաւ միլիոնաւոր չքաւորներուն և այս Երկիրը մնայուն, համատարած անդործութեան վտանգէն ազատեց:

Ան կարելի դարձուց, որ ճարտարարւեստը վրայէն թօթափէ նախկին զեղծումները, եւ ազատի անդուի մրցակցութենէ եւ մենատիրական գիներու կոտորածէ: Ան՝ տասնեակ հազարաւոր մանր պիղնեկամեններ իրազէս փրկեց այն ջարդէն, որուն վերջին տասը տարիներու ընթացքին կ'ենթարկէին: անոնք մենատիրական եւ շղթա հաստատութեանց կողմէ:

Արդեօք կա՞ կէտ մը այս մէջըրումին մէջ, որ կծու հեղինանք մը կամ խեղաթիւրում մը չըլլա: Վերջին երկու տարւա պատմութիւնը լեցուն է փաստերով, որոնք հակասակն են ճանարնի բաժներուն: Վեր տանենք այդ փաստերու մէկ քանին:

Նախ՝ աշխատանքի ժամերն ու վճարումները: Ընդէ է թէ գանազան ճարտարարւեստներու համար ընդունուած (այսինքն դործաւէրերու եւ ետնիրններու գաւաճան առաջնորդներու կողմէ ընդունուած) կանոնադրերու (քոտերու) մեծ մասը կը արամադրէ շարաթական քառասուն ժամւա աշխատանք: Սակայն այդ սահմանէն դուրս կը մնան բոլոր անոնք, որոնք ուղղակի շարաթական չեն ստանար, այլ կ'աշխատին համեմատական վճարումի (քրմիշրնի) հիման վրա: Այս երկրին մէջ անոնք կը կողմեն բանւորութեան մէկ սոււար մասը, եւ կը շարունակեն աշխատիլ 50, 60 եւ աւելի ժամեր: Դուրս կը մնան նաև անոնք, որոնք շարաթական 35 օրարէն աւելի կ'ստանան, այն հիման վրա, թէ ասոնք պարզ դործաւորներ չեն, այլ շատրապաս դործադիրներ: Անոնց թիւը անշուշտ այժմ շատ նօսրացած է, բայց այս առթիւ հետաքրքրական է նկատել՝ թէ՛ ինչպէս դործաւէրերը երբ մէկ կողմէ յաւելեալ ժամեր կ'աշխատցնեն գանոնք, միեւնոյն տան կը ջանան սիրաշահիլ անիմաստ տխրոսներով: Ասկէ զատ կան նաև քոտե-

բու բազմաթիւ ուրիշ բացատութիւններ, ըստ որոնց, անոնց ժամերն են 44, 48 եւ տեղ տեղ մինչև 56: Այլևս չի խօսինք օրէնքին մէկ կամ միւս ձևով անտես անուելուն մասին, եւ ենթադրենք թէ բառացիօրէն կը գործադրուի ան: Այդ պարադային, երբ օրէնքին արամադրած ամենակարն շարաթական ժամերը 40 է, ո՛ւր կը մնա ճանսընի այն հաւաստումը, թէ միջին հաշուով 40 են անոնք: Ակրն-յայտ իրականութիւնը ծածկելու փորձ մը չէ՞ այս:

«Ռուդիկիթ օրավարձերը բարձրացուց», կ'ըսէ ճանսըն: Շխտակը, զօրավա՛ր, դուք անձամբ հրակեցիք այդ քոտերու մեծ մասին պատրաստութեան վրա եւ քաջ գիտէք, որ ըսածնիդ ճշմարտութիւնը չէ: Գոտերը ոչ թէ օրավարձերը աւելցուցին, այլ ընդհակառակը դանոնք ջարդի ենթարկեցին: Անոնք կը տնօրինեն 12, 15 եւ 18 տուարի նման շարաթավճարներ: Ի հարկէ, աննման փարիսեցիութեամբ, դուք բիւք թէ ասոնք նազագոյն սակերն են, սակայն գործատէրերը ուղիղ հասկցան անոր խմատը եւ դանոնք նկատեցին առաւելագոյն սակեր: Գործատէրերը, իրրեւ ամբողջութիւն, դեռ եւս չէին յանդգնած շարաթավճարները հաւաքարար այդքան կրճատել, այլ պէտք ունէին Ռուդիկիթի մը եւ ճանսընի մը՝ ատոր մէջ յաջողելու համար: Իսկ եթէ շարաթավճարները ամեն տեղ չինկան, այդ նազադոյն մտարդակին, այդ ալ վերադրելի է գործադուլի սպասնալիքին ունեցած ազդեցութեան: Ատոր փոխարէն, շատ տեղեր շարաթավճարը ինկած է 6, 8 կամ 10 տուարի:

Մինչև հոս նկատի առինք աշխատաւորներու այն մասը, որ ամբողջ շարաթը գործ ունի: Սակայն ամենքս ալ գիտենք թէ ամեն աշխատող՝ ամբողջ շարաթը չի գործեր: Ի՞նչ ունի ըսելիք ճանսըն անոնց մասին, որոնք շարաթը մէկ, երկու

կամ երեք օր միայն դորժ կը դռնեն, եւ այդպէսով կիսաբաղց վիճակի մը դատասպարուած են:

Հաւաքական սակարկութեան սկզբունքի յաղթանակին՝ Ռուզվելթի կողմէ արհեստագործական մասին կը խօսի Ճանսըն, եղական աներեսութեամբ: Միթէ բանւորներու յիշողութիւնը այնքա՞ն է մթաղանած, որ անոնք չի յիշեն թէ այս երկրի ամենասուր դատակարգային պայքարներէն ոմանք 1934-ի միջոցին տեղի ունեցան: Քանի՞ հարիւր հազարաւոր, եւ միլիոնաւոր, բանւորներ մասնակցեցան դորժագուշներու: Քանի՞ նահանգներու մէջ նեշընը կարար դուրս կանչուեցաւ եւ տասնեակներով դոհեր խըլեց բանւորներու շարքերէն: Իսկ այդ վատահամբաւ «Հատուած 7-Ա-ը», որը իբր թէ դորժաւորներու արդարագործան նոր հրովարտակ մը պիտի հանդիսանար, երկրի մէկ ծայրէն միւսը դաշնակցային դատաւորներ հակասահմանադրական կը հռչակեն, եւ ցոյց կուտան անոր հիմնական խարէութիւնը:

«Հանդստաւէտ խնամք միլիոնաւոր չքաւորներուն» — ի՞նչ կերպով, ո՞վ քաջ մարտիկ: Անձ դըլուխ ամիսը չորս տուար նպաստ տալով, ինչպէս կ'ընեն շատ տեղեր: Լսած չէ՞ք, թէ ինչպէս երկրին ամեն կողմը, նպաստի դրասենեակներուն առջեւ ցոյցեր կ'ըլլան, բաւարար սնունդի դրամ պահանջելով, եւ թէ ի՞նչ վայրադ ընթացք ցոյց կուտան ոստիկանները այդպիսի պարազաններուն մանաւանդ: Անցա՞ծ էք, դորաւար, պրետ լայներու մօտէն, այցելա՞ծ էք միշըններու, Սալվեյըն Արմիի եւ քաղաքապետարանի ֆլափ Հաուզները, եւ տեսա՞ծ էք հոն ներկայացող մարդկային անծայր թշուառութիւնը: Նկատա՞ծ էք նրբանցքներու մէջ եւ փոքրերու նստարաններուն վրա իրենց դոյուութիւնը քարշ տուող մարդէակները՝ այդ նախկին

ստեղծագործ բանւորներն ու մտաւորականները : Խորհրդածութիւն ըրած էք այն խոր յուսահատութեան մասին, որ կը տիրէ անոնց աչքերուն մէջ : Անշուշտ, զիտէք այս ամենը, և շատ աւելին : Բայց այդ ճառը արտասանած ատեննիդ նստած էիք Վոլտորֆ Աթորիա (Ամերիկայի ամենափարթամ) Հոթելին մէջ :

Ռուզվելթի դործի զուլս անցնելէն ի վեր քըսան հաս նոր միլիոնատէրեր երևան եկան, թրքըսթներու և մեծ ձեռնարկներու շահերը 100-էն մինչև 300 տոկոս աւելցան, և ամեն վիճակագրական տեղեկութիւն ցոյց կուտայ, թէ Նիւ Տիյը աւելի ամրապնդեց մենատիրական դրամապլիսի իշխանութիւնը՝ սնանկութեան մասնկտոյ մանր առևտրականներու մանր արդիւնաբերոցը : Այս բաները նշանակութիւն չունին Ճանսընի համար երբ կ'ըսէ թէ զմանր պիղնկամենները ջարդէ պատանցանք :

Սակայն անդործութեան վերացման մասին խօսած ատենն է, որ Ճանսըն կը դառնայ զգայուն քընարերգակ —

«1933-ի Յուլիսին, կ'ըսէ ան, Կապոյտ Արծիւին համար նախագահը կոչ ուղղեց ճարտարարւեստին : Երեք ամուս մէջ ճարտարարւեստի հարիւրի 96-ը այդ թոչունը իւրացուց, և ինչպէս որ 1933-ի Հոկտեմբերին առնւած իրական մարդահամար մը ցոյց տուաւ, 2,785,000 ֆապեր ստեղծւած էին : Այդ մասին թերահաւատութիւն լսած եմ, սակայն չէք կրնար կասկածի ենթարկել իրական մարդահամար մը՝ առնւած մարդահամարի պաշտօնատան կողմէ : Մտածեցէ՛ք մէյ մը : Երեք ամիս — ճարտարարւեստի 96 տոկոսը — մտաւորապէս երեք միլիոն ֆապեր : Իրական հրաշալիք մը : Ան վերահաստատեց յոյսը — չորս տարւա անվերջ յուսախարութենէ և

ձախողանքէ վերջ ան փաստեց թէ տաղնապը ան-
յայդթեւի չէ — թէ այդ մասին բան մը ընել կարելի
է : Ան՝ ժողովրդի մը հետանկարը փոխեց :

Սահայն, ափսո՞ս, այժմ .—

«Մղումը չի մնաց այլևս : Գնացքը կանգ ա-
ռաւ : Մտացւած բարիքներուն շատերը օդը ցնդե-
ցան : Ամբողջ փլանը ի դերեւ ելլելու ամենածանր
փասանդի մէջ ըլլալ կը թւի » :

— Նկատելի պարազա է որ Ճանսըն բաւ մը իսկ
չբեր թէ քանի՞ միլիոն էր անդործներու ընդհա-
նուր թիւը, որոնցմէ 3 միլիոնին դործ հայթայթած
է : Ոչ Հուլիբի, ոչ ալ Ռուդոլֆի օրով այդ մա-
սին լրիւ տեղեկութիւն տրւած է : 1930-ին ընդհա-
նուր մարդահամար առնուեցաւ, եւ մանրամասն տե-
ղեկացուեցաւ թէ քանի ոստիո, հեռաձայն, օթոմո-
պիլ, եւայլն կան : Սահայն երբ հարցը անդործնե-
րու թւին եկաւ, կարծես թէ չօղապանձումն Չա-
քարիայի՞ տեղի ունեցաւ :

Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան նը-
ման պահպանողական կազմակերպութիւն մը իր
ստացած տեղեկութիւններէն կ'կրակացնէ, թէ
անդործներու թիւը կը հասնի 12 միլիոնի : Այդ կը
հաստատեն նաեւ ուրիշ աղբիւրներ : Այս մարդիկ
կացութիւնը կը ջանան ներկայացնել վարդապոյ-
լոյսի տակ : Անոնք առհասարակ նկատի չեն առնել
այն հարիւր հազարաւոր տղաքն ու աղջիկները, ո-
րոնք ամեն տարի դպրոցներէ շրջանաւարտ կ'ըլլան :
Անոնք հաշիւ դուրս կը ձգեն նաեւ ժամանակաւոր
դործ ունեցողները, ինչպէս նաեւ շարաթը մէկ կամ
երկու օր աշխատողները : Իրականին մէջ անդործ
ներու թիւը հաւանաբար կը հասնի 16 կամ 17 միլիո-
նի :

Հոս տեղն է հարց տալու .— Եթէ Նիւ Տիյը,
իր յառաջ բերած խանդավառութեան եւ յոյսի ա-

մենամեծ շրջանին կարողացաւ դործ տալ միայն 3 միլիոն անդործներու, հասցաւ ե՞րբ է, որ ան պիտի կրնա դործի դնել մնացած տասնեակ միլիոնը: Ճանսըն անշուշտ չի յանդգնիր այդ մասին անդրադառնալ:

Թէ անդործութիւնը անլուծելի հարց մըն է կապիտալիզմի տակ, ընդունած է նախադաս Ռուզվելթ ինքը եւս: 1932-ի վերջերը, ընտրուելէն քիչ յետո, Նիւ Եորքի մէջ Պոյ Սթաուքմերու կողմէ իրեն ի պատիւ սարքւած հացկերոյթի մը ընթացքին ան արտայայտւած է հետեւեալ իմաստով.— «Եթէ ենթադրենք թէ վաղը ճարտարարեւածի բոլոր անիւները նախկինին պէս դառնալ սկսին եւ դործերը իրենց բնականոն վիճակը դաննն, նոյնիսկ այդ պարագային, մենք պիտի ունենանք հինգ միլիոնի հասնող անդործներու բանակ մը, որոնց համար դործ գտնել կարելի չի պիտի ըլլա»: Իբ պաշտօնավարութեան կէսէն աւելին լրանալէն վերջ, Ռուզվելթի նախատեսած հինգ միլիոն անդործներուն փոխարէն, այդ թւին աւելի քան երեք անգամն է, որ կը թափառի այս երկրի փողոցներուն մէջ:

Ո՞վ է պատասխանատու որ «նախկին մղումը չի մնաց այլեւս»: Բնակչութեան երկու հատւածները, կ'ըսէ Ճանսըն: Առաջինը՝ անուղղա սահմանողականներն են, որոնց զիրոյի անհատապաշտութեան» քաղաքականութիւնը երկիրը ներկա վիճակին հասցուց: Անոնք ստացւածքի իրաւունքները մարդկային իրաւունքներէ դերադաս համարեցին, եւ անոնց իշխանութեան գլուխ վերադարձը ըմբոստութեան ուղղակի հրաւեր կարգալ պիտի ըլլար: Երկրորդ հատւածը բանականութենէ աւելի՝ զղացումէ տարւող ամբոխն է, որը պատրաստ է հետեւելու ոեւէ մէկուն որ շոյլ խոստումներ կ'ընէ իրեն: Հոս Ճանսըն՝ բուրժուա փալիթի շրջաններու սո-

վորական աճարարութեամբ՝ հակառակ ըլլալ կը ձեւանա՝ թէ կոմունիզմի եւ թէ Ֆաշիզմի, երկուքն ալ նկատելով նոյնանման ընկերային դրութիւններ: Եւ այդ առթիւ ան Լենինի հասցէին զրպարտութիւն մըն ալ կը նետէ, անոր վերադրելով հետեւեալ խօսքը. — «Ազատութիւնը կապիտալիստական երազ մըն է»: Ան չի պարզեր թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ Լենին այդպիսի բան մը ըսած է, եւ թերեւս անշուք ըլլա ակնկալել, որ Ճանսըն՝ Լենինի խօսքը առանց խեղաթիւրումի կրկնէր: Անշուշտ ինչ որ Լենին ըսած է, եւ անդադար կրկնած՝ այն իմաստով է եղած, թէ կապիտալիզմի տակ բանւորներու համար ազատութեան դաշտափարը եղած է պատրանք մը, որով հարուստները իրենց բռնատիրութիւնը քողարկած են:

Այս երկու ծայրայեղ եւ յիմարական հատուածներուն մէջտեղ, կ'ըսէ Ճանսըն, կը դռնէի բնակչութեան հաստատուն, իրատես եւ լրջախոհ մասոր, բոլորեւթ իր առաջնորդ նախագահ Ռուզվելթի շուրջ: Բայց դժբաղդարար Ռուզվելթ կը շարունակէ կորսնցնել այն հմայքը, զոր նախապէս ունէր ժողովրդական լայն դանդաւածներուն մէջ: Իր խոստումները մոխիրի վերածուցան ժողովուրդի բերնին մէջ: Իր մեղրածոր խօսքերը եւ ժպտուն զէմքը այլեւս այնքան լաւ չեն կրնար ծածկել հարուստներու ի նպաստ իր դործքերը: «Վուսակցական մակդիրները այլեւս շատ բան չեն նշանակեր այս երկրին մէջ», կ'ողագակէ Ճանսըն: Հինաւուրց խաղը, բոտ որուն կարելի կ'ըլլա Դեմոկրատները առաջ քշել՝ երբ Ռիփրպլիքընները վարկաբեկած են ժողովրդի առջեւ, եւ քանի մը տարի վերջ նախկիններուն դարձեալ վերջինները փոխարինել — այս խաղը այլեւս հին զօրութեամբ չի գործեր: Զանդրւածները հին կուսակցութիւններէն հիասթափի

կ'սկսին, եւ նոր տեսակի ու նոր ուղղութեամբ քաղաքական կազմակերպութիւններ յառաջացնելու հետամուտ են: Ծիրչ Հո'ս է վտանգը: «Մէջը հաշուով սնանկացած պիղնեսմենները, կ'ըսէ Ճանսըն, անգործները, դեռ եւս անօգնական հողադործներու լայն խաւեր, եւ այս բոլորէն կախում ունենեցողները՝ մօտ 80 միլիոն անիրաւեալ երեխաներ կան այս երկրին մէջ, որոնց ահանջները դեռ եւս կը թնդան իրենց ստացած պատմութեան մէջ աննախընթաց տնտեսական ապտակահարումէն: Անոնք պատրաստ են աղէտը ետ հարւածելու, սեւէ ձեւով որ իրենց ցոյց տրւի:» Ան զարմանալի կը դռնէ որ այս 80 միլիոննոց հսկա զանգածը, Միացեալ Նահանգաց բնակչութեան երկու երրորդը, փոխանակ համակերպելու իր վիճակին ու անձայն եւ անչուկ տեղը նստելու՝ «լալկան երեխայի» նրման ազմուկ կը բարձրացնէ, եւ փոխանակ իրեն եկած աղէտը բազդի մէկ անխուսափելի արարքը նկատելու՝ սկսած է անոր աշխարհային պատճառներ վերադարել եւ զանոնք վերցնելու միջոցներ փնտսել:

Քակիլինի եւ Լոնկի ամբոխալարութիւնը այս պարագային է որ վտանգաւոր կը դառնա, ոչ որովհետեւ Ճանսըն իրապէս կը կարծէ թէ անոնք իրենց ըսածները գործադրելու սեւէ նպատակ ունին: Բնաւ երբեք: Այլ անոր համար, որ այս բաղմամբիլոն զանգածը՝ զոր Ճանսըն չի վարանիր երփնադոյն Սրնդահարին* հետեւող մուկերու փոհմակին նմանցնել՝ կրնա պատահիլ, որ ան անցնի

*Այս պատմութիւնը Բրուսիայի (Գերմանիա) մէկ փոքր քաղաքին՝ Համելինի՝ մասին է: Իբր թէ 1284-ին սրնգահար մը կը մերկայամա հոն եւ կ'առաջարկէ քաղաքին բոլոր մուկերը ջրամոյն ընել

այդ անձակահներու գլխին վրայէն եւ զործերու անօրինութիւնը ինքն իր ձեռքին մէջ առնէ: Ուստի, այդպիսի հաւանականութիւն մը արդիւելու մը տաղբութեամբ, ան կը դիմէ աւետարանին, եւ համոզելու համար թէ թշուառութեան վերացումը անիրականալի երազ մըն է, մէջ կը բերէ «Տիրոջ» այն խօսքը թէ՛ «Ձեզ հետ միշտ ազգասններ պիտի ունենար»:

Այս միեւնոյն փաստարկութիւնը՝ վերջին ընտրապայքարին ժամանակ՝ Ալ Սմիթն ալ զործածեց Մեախարն Սքուեր Կարառնի մէջ արտասանած իր մէկ ճատին մէջ, ծաղրի ենթարկելով զեռ եւս նախադահ եզոզ Հուլըրը: Իբ տակնին Հուլըր, ինչպէս այժմ Քակիին եւ Լոնկ, խոստացած էր Սմերիկայէն վանել ազգատութիւնը, եթէ միայն իրեն յանձնէր իշխանութիւնը: Այսպէս ուրեմն, ազգասնները, զրկածները, բնակչութեան ճնշիչ մեծամասնութիւնը, յաւիտեանս դատապարտած են թշուառութեան եւ տատապանքի: Այս է ուրեմն այն շեղումը պատգամը», այն ստոր խարէութիւնը, զոր նազովրեցի Յիսուսը բերած է մարդկութեան, որուն կը դիմեն աւազակապետները իրենց թալանը արդարացնելու համար:

Ճանարն կը հիանա Քակիինի եւ Լոնկի ցոյց

մտապահ գետին մէջ: Այս գործը ան կը կատարէ նւագելով իր սրինգը, որու ազդեցութեան տակ մուկերը կը հետեւին իրեն եւ կը խեղդուին: Յետո, ըստ բարի սովորութեան ֆազաֆին ջոջերը կը մերժեն վնասելի սակարկած գումարը: Ասոր վրա յաջորդ կիրակին՝ պատարագի ժամանակ՝ սրնգահարը ֆազաֆին բոլոր տղաֆներն ու ազդիկները ետեւը կը ձգէ եւ անոնց հետ կը կորսուի անտառներուն մէջ:

տւած կարողութիւններուն վրա, միայն կը վախնաթէ անոնք թերեւս ճանօշնական ամբօխը աւերում/առաջնորդեն» — կամ ուրիշ խօսքով պատճառ դառնան, որ ան յեղափոխական դործունէութիւն ցոյց տա, հակառակ իրենց բաղձանքին: Սօսքը Գաղլիի վրա մասնաւորելով՝ Ճանսըն այսպնելի կը դռնէ, որ կաթոլիկ կղերական մը այդպիսի վտանգաւոր յոյսերով կը սնուցանէ ժողովուրդը: Ան սակայն երբեք հակառակ չէ, որ կղերք քաղաքական դործերով գրադի, եթէ այդ բլլա ընդունելի ուղղութեամբ: Ան այդ մասին կուտա կարգ մը խիստ հետաքրքրական տեղեկութիւններ: ՆՄԱ-ի սկզբնական օրերուն, դոր օրինակ, իր ամենաջերմ աջակիցներուն մէկ կային կաթոլիկ եպիսկոպոսներ, քահանաներ եւ դաստաիրակներ: ՆՄԱ-ի վերաքննիչ մարմնին մէջ՝ Մոնսինեոս Բայան, իսկ աշխատանքի խորհրդատու մարմնին մէջ՝ Հայր Հեյդ — երկուքն ալ կաթոլիկ կղերականներ — իրենց արժանաւոր բաժինը բերին դործադու կոտրելու ճուրք» դործին: Իսկ աս կէ դատ, կ'ըսէ Ճանսըն — «Ճորճթաուն (կաթոլիկ) Համալսարանի բարի հայրերը իրենց օժանդակութիւնը տւին ինձի՝ 1917-ի դինւորահաւաքման օրէնքը պատրաստած ատենս»: Ահա այսպէս, «խաղաղութեան իշխանի» առաքեալները՝ աշխատաւորներու մտքերը կրօնական հաշիշով թունաւորելէ դատ՝ իրենց թանկադին մասնակցութիւնը կը տրամադրեն դանոնք թնդանօթի միս դարձնելու դործին:

Իսկ երբ ընկերութեան մէջ կրօնքի կատարած դերին մասին կը խօսի, այն ատեն է որ Ճանսըն իրապէս պերճախօս ընորոչում մը կուտա: Լսեցէ՛ք իրեն. — «Եթէ կրօնքի իմաստը՝ արծաթ դրամի արժէքի բարձրացման, եւ յեղափոխական քաղաքական խմբակի մը յառաջացման մէջ միայն կը կա-

յանս, այն ատեն առանց անոր ալ կրնանք ըլլալ: Բայց առանց անոր չենք կրնար ըլլալ: Մեր պատմութեան մէջ քիչ անգամ պատահած է որ՝ այսօրւա շաբա Գթութեան Աթոռին միթիթարանքը հայցող վերաւոր սրտեր ունենանք: Ոչինչ աւելի հարկաւոր է մեզ համար քան հողեւոր վերադարձ մը դէպի մեր հայրերուն հաւատքը: Կաթուղի Եկեղեցիին ծնունդ տուողը մեծ տաղնապ մը եղաւ, եւ ա՛յր առաջին տարածումը դտաւ Միջերկրահանի աւաղանին թշուառացած եւ անիրաւած ժողովուրդներուն մէջ: Ասուած դիտէ թէ այսօր ալ բաւականին թշուառութիւն կա: Առատ դործ կա քահանայի մը համար — եւ ատ կրնա ըլլալ դրամ աւրողները տաճարէն դուրս քշելը — սակայն ո՛չ անոնց լքեալ սեղանները վերադրաւելու համար ուրիշ սրբացեալ խաչապղտութեան մը խարերա աղանձիններով:

Ահա՛ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր Քարլ Մարքս այն խօսքով թէ՛ կրօնքը ժողովրդին թմբկեցուցիչն է: Շահագործողները շատ լաւ են հասկցած այդ դերը, եւ այդ պատճառով է, որ անոնց պետութիւն ու եկեղեցին՝ կամ մեհեանը՝ այդպիսի անբաժան կրկնակ, պատուհասներ են հանդիսացած աշխատաւորներու գլխին: «Եւտ դէպի նախնեաց հաւատքը»: Պատմութեան ընթացքին քանի անգամ է լուած այդ խաւարի կարգախօսը: Ինչո՞ւ համար է որ ան այնքան յաճախակի եւ բազմալեզուան շեշտով կը լուի այսօր, սկսելով Նացիներու — «Եւտ՝ դէպի Վոթան եւ տեւոտնական կոապաշտութիւնը» կոչէն մինչեւ դաշնակներու «ցեղակրօն ուխտի» բարբանջանքները: Այս առթիւ, զարմանալի նմանութիւն չկա՞ միթէ Նացիներու այն բարբարոսութեան մէջ՝ որով անոնք Գերմանիո հրապարակներուն վրա այրեցին աշխարհի ազատախոհ գրականութիւնը, եւ Գրիգոր «Լուսաւորիչ»ի այն վան-

տալութեան մէջ՝ որով ան հրո ճարակ դարձուց
հայկական թանկագին եւ անփոխարինելի մշակու-
թային դանձերը, զորս նախորդ սերունդներ արտա-
դրած էին :

Ինչո՞ւ համար դէպի ետ, եւ ոչ դէպի յառաջ,
գօ՛րափար: Ինչէ՞ն է, որ յառաջդիմութեան ճամ-
բան այնքան դժուարին կ'երևա ձեզի այժմ: Թէ չէ,
զործածելով ձեր այնքան սիրելի աւետարանի լի-
պուն, սեանելով պատին վրայի արձանագրութիւնը
եւ զայն գրող ձեռքը, արդեօք ձեր ներկայացուցած
դասակարգին եւ դրութեան ապագան մթաղնա՞ծ
կ'երևա ձեզի:

Ի՞նչ ընելու ենք, կը բացականչէ Ճանսըն: |
բականին մէջ լուծում կամ պատասխան չունի տա-
լիք: Սակայն անհրաժեշտ է Ռուզվելիթի մասին
յոյսերը վերանորոգել: Փամանակ տանք իրեն որ
սկսած զործը կարենա գլուխ հանել, կ'ըսէ ան:
Հետևարար պէտք է որ ամեն ոք — պանքեր, զոր-
ծաւոր, հողագործ, զործատէր, սեւ ու ճերմակ
անխտիր — դարձեալ բոլորին նաւավար Ռուզվելիթի
չուրջ, որպէսզի այս ալեկոծ ծովուն մէջջն ան ա-
պահով նաւահանգիստ առաջնորդէ մեզ:

Որո՞ւ նաւն է սա, եւ որո՞ւ նաւահանգիստը:
Ի՞նչ տարօրինակ արարածներ են այս կապիտալիստ
ները: Առնւագն երեք հարիւր տարի կ'ընէ, որ Եւ-
րոպայի եւ Ամերիկայի մէջ բուրժուապիի գերիշ-
խանութիւնը հաստատուած է: Գրեթէ առանց ար-
գելքի՝ իրենց ուղածին պէս չափած, կտրած ու
կարած են: Իրենք՝ որ բոլշեփիկները այնքան աղ-
մրկալի կերպով կ'ամբաստանեն, թէ 17 տարւա
ընթացքին աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը երկրա-
յին դրախտի մը չեն վերածած՝ անտարակոյս
պէտք էր, որ այդ հարիւրաւոր տարիներու
ընթացքին ժողովրդին համար զոնէ տանելի պայ-

մաններ ստեղծէին, անոր դորձ ու ասօրեա ասօրուսա հայթայթելու միջոց տային: Բայց ո՛չ, միշտ ժամանակ կ'ուզեն: Մէկ խարերան չի յաջողեցաւ կ'ըսեն, ձգեցէք որ մե՛նք ցոյց տանք թէ ինչ կրնանք ընել: Պատերազմէն վերջ Հարաինկ եւ իր կիցնկն էին, որ Վիլսընը դուրս քշեցին: 12 տարի տեւեց Րիփըսլիքըններու իշխանութիւնը, եւ այդ միջոցին կապիտալիսա հասարակարգը իր ամենարարձր դարգացումը եւ ամենախոր անկումը ունեցաւ: Յետո Ռուզվելթն է, որ կապիտալիզմի նորագոյն փրկիչը հանդիսացաւ: Իրմէ վերջ՝ ո՞ր տեմակսին այդ դորձը պիտի շարունակէ

6.

Ճանօրնի յարձակման պատասխանեց ձերակուտական Լոնկ, Մարտ 8-ին: Զօրավարին հասցէին մէկ քանի գունապեղ մակդիրներ նետելէ, ինչպէս նաեւ Նիւ Տրլլի աշրտըննական կարգուսարքին մասին երկար բարակ գանդատելէ վերջ, «Քիմկ-Յիշը» պատահութիւնը օգտապորձեց իր ստեղծած «Հարստութիւնը Բաժնենք» ընկերութեան ծրագիրը բացատրելու համար: Նախ քան այդ ան վիճակագրական տեղեկութիւններ աւա թէ այժմ ի՞նչ ձեւով է բաժնւած այս երկրի հարստութիւնը: Երբ աւաղակներ կուի կը բռնուին՝ պարկեշտ մարդիկ իրենց իրաւունքին կը տիրանան, կ'ըսէ ժողովրդական ասացածքը: Զիրոր վարկարեկելու ջանքին մէջ՝ Լոնկ եւ միւսները պիտի կ'ստիպուին ճշմարտութեան մէկ մասը ծանօթացնել հասարակութեան: Լոնկ կ'ըսէ. —

«Միացեալ Նահանգաց հարստութիւնը 1910-ին երեք անգամ աւելի էր քան 1890-ին, եւ սակայն մեր ժողովուրդին զանդւածները 1910-ին աւելի քիչ ունէին քան 1890-ին: Կացութիւնը 1916-ին այն-

քան վատթարացած էր, որ Միացեալ Նահանգաց Բոնկրեսին կողմէ անօրինւած յանձնախումբ մը տեղեկադրեց, որ «բնակչութեան հարիւրին երկու տոկոսը տէրն էր երկրի հարստութեան վաթսուն տոկոսին, եւ թէ ժողովրդին 65 տոկոսը տէրն էր հարստութեան աւելի նւազ քան 5 տոկոսին: Այդ տեղեկադիրը ցոյց կուտար սակայն թէ գոյութիւն ունէր միջին դասակարգ մը, ժողովրդի 33 տոկոսը, որը տէրն էր հարստութեան 35 տոկոսին»:

«Տեղեկադիրը աւելցուց թէ այդ ատենը Ամերիկեան ժողովրդին ցաւը այն էր՝ որ հարստութեան խիստ շատ մասը ժողովրդեան խիստ քիչ մասին ձեռքն էր, եւ յանձնարարեց որ գոյութիւն ունեցող այդ դէշ դրութիւնը դարմանելու համար քայլեր առնին»:

«Բայց բան մը բրի՞նք կացութիւնը դարմանելու համար: Փոխանակ վերը գտնուող այս խոշոր հարստութիւնները առնել ձեռնարկելու եւ դանոնք վարի տառապող ժողովրդին բաժնելու, Ամերիկայի Ֆինանսական խմբակները կառավարութեան վրա բացարձակ հակակշիռ հաստատեցին՝ վախնալով, որ մի դուցէ՛ օրէնք զծոզները այդ ուղղութեամբ քայլեր առնեն»:

«Եւ իբրեւ արդիւնք, 1916-ի տեղեկադրէն 14 տարի վերջ, Առեւտուրի Դաշնակցային Յանձնախումբը ուսումնասիրութիւն մը կատարեց տեսնելու համար թէ երկրի հարստութիւնը ի՞նչպէ՛ս էր բաժնւած: Կ'ենթադրէ՞ք թէ անոնք կացութիւնը 1916-ի չափ վատ դտան: Աւելի վատ դտան զայն: Անոնք դտան թէ ժողովրդին հարիւրին մէկ տոկոսը տէրն էր հարստութեան 59 տոկոսին, ի՞նչ որ կրկին անգամ աւելի վատ էր քան 1916-ի անտանելի նկատւած կացութիւնը, երբ ժողովրդին 2 տոկոսը տէրն էր հարստութեան 60 տոկոսին»:

«Քսի իրրեւ արդիւնք կալւածադրաներու (մօր կէճ) միջոցաւ սեփականադրկման (Ֆորքլոժըր) եւ սնանկութեանց, որոնք սկսան պատահիլ վերջին տարիներու ընթացքին, պահպանողական վիճակագրողներու կարծիքն է թէ Միացեալ Նահանգաց ժողովրդին 75 տոկոսը եւ ոչ մէկ բանի տէրն է այսօր, այսինքն՝ իրենց պարտքերն իսկ չեն կրնար վճարել, եւ թէ ժողովրդին հարիւրին 4-ը, եւ թերեւս աւելի նւազ քան հարիւրին չորսը, Միացեալ Նահանգաց բովանդակ հարստութեան հարիւրին 85-էն 95-ին տէրն են»:

«Մի մոռնաք, որ 1916-ին դասակարգ մը կար, ժողովրդին հարիւրին 33-ը, որը տէրն էր հարըստութեան հարիւրին 35-ին: Այդ միջին դասակարգը համարեա թէ անհետացած է այսօր, ան դոյութիւն չունի այլեւս: Անոնք ինկան աղքատներու շարքերուն մէջ: Անկախ դիրքով բարեկեցիկ պիղնեսմենը շուտով չքանալու վրա է: Անկիւնի նպարավաճառի խանութը անցեալին պատկանող բան մը դառնալ սկսած է: Կեդրոնացեալ շղթա եւ առեւտուրի խանութներ եւ շղթա պանքայի սիստեմներ աւրած են միջին դասակարգի մարդոց պատեհութիւնները»:

«Սոսկ բարեկեցիկներու այդ բարակ միջուկը, զոր «Մաթըրտեյ Իմինիկ Փոստ»ը կը յիշէր իր Սեպտեմբեր 23, 1916-ի թւին մէջ, այժմ նոյնիսկ բարակ ալ չէ: Ո՛չ, անկէ բան մը մնացած չէ այլեւս: Այլ մնացած են տակի տառապեալները եւ վրայի մէկ քանի տէրերը: Միջին դասակարգ չի կա այլեւս: Վերը՝ իշխողները, վարը՝ զանգւածները»:

Վերեւի մէջըներումը արդի կացութեան մասին դադափար մը կուտա: Անոր մէջ ուշադրաւ կէտը այն է, որ Հիւի Լոնկ յատուկ ուշադրութիւն կուտա բնակչութեան այն մէկ երրորդին վրա, որ նախապէս անկախ եւ բարեկեցիկ դիրք ունէր, եւ որ այ-

ժամ ինկած է սեփականագուերկներու շարքերուն մէջ, եւ կամ իյնալու վրա է :

Այդ անհետացող միջին դասակարգը կը կաշ-
մէր կապիտալիստ դրութեան ամենագորաւոր նե-
ցուկը, անոր ընկերային ամենալայն հիմը : Այդ
միջակը կը նկատուէր հասարակութեան կայուն,
պատուաւոր եւ լըջախոհ հատուածը : Ամեն բուրժուա
դադափարախօս միշտ այդ դասակարգը կը մատ-
նանշէր իրրեւ այն խոհալը, որուն պէտք էր որ
ձգտի ժողովրդի միւս երկու երրորդը : Միջին դա-
սակարգին բարձրանալու հեռանկարով՝ բուր-
ժուաղին կաշառած եւ խարած էր բանւորներու մէկ
մասը : Էտվարտ Պերնշթայնի կողմէ Մարքսիզմի
խեղաթիւրումը գլխաւորաբար հիմնւած էր այդ
վարկածին վրա : Ըստ անոր, կապիտալիզմի աճումը
իր հետ չէր բերեր աշխատաւորներու թէ՛ համեմա-
տական եւ թէ՛ բացարձակ թշուառացումը, ինչպէս
Մարքս կը հաւատտէր, այլ ընդհակառակը պատե-
հութիւն կուտար լայն զանդւածներուն, որ բարձ-
րանան դէպի միջին դասակարգը : Այդ ձեւով, ըստ
Պերնշթայնի, հարստութիւնը երթալով աւելի լայն
չափերով պիտի բաշխէր ժողովրդին մէջ, եւ աս-
տիճանաբար պիտի պակսէր մեծ բուրժուաղիի,
միջին դասակարգի եւ աշխատաւոր զանդւածներու
միջեւ գտնւած տարրերութիւնը : Եւ վերջապէս պի-
տի դար այն երանելի օրը, երբ բնաւ տարրերու-
թիւն մնացած չի պիտի ըլլար, այլ ամենքն ալ
դարձած պիտի ըլլային բարեկեցիկ՝ եւ բուրժուա-
յամիտ՝ քաղաքացիներ : Այս պատեհապաշտական
վարկածը փոտխտի նման կրծեց զերման Սոցիալ-
Դեմոկրատիայի հուսիւնը, եւ հանդիսացաւ գլխա-
ւոր պատճառներէն մէկը անոր ամօթալի դասալը-
քութեան՝ համաշխարհային պատերազմի ընթաց-
քին : Սոցիալ-Դեմոկրատ վարիչներուն կողմէ այդ

մանրարուբժուա խոչալին որդեգրելուն, ինչպէս նաև իրենց «անճնական ապագան» ապահոված ըլլալուն հետեւանքով, անոնք աշխատաւորներու միացեալ նահատար կոտորեցին և քայլ առ քայլ Փաշիգմի նամբան հարթեցին: Թէ այդ «աստիճանական բարեկաման» կամ «խաղաղ միջոցներով սոցիալիզմ բերելու» վարկածը հիմնովին որքան սխալ էր՝ յետագա եզելութիւնները եկան ցոյց տալու արևել սոցիալիստութեամբ: Հոս շեշտենք միայն մէկ յարակից պարագա:

Հիթլերի և Նացիներու իշխանութեան գլուխ հասնելուն իրրև սանդուխ ծառայեցին թխազոյն շապիկաւոր փոթորկազնդերը: Մինչ երեք կամ չորս միլիոնի հասաւ անոնց թիւը, մեծ մասամբ բազկացած՝ ինչպէս նախապէս յիշեցինք՝ սնանկացած միջին դասակարգի խաւերէն և գիւղացիութենէն, ինչպէս նաև բանւորութեան մէկ մասէն: Այդ տարրեր ձգտումներով հսկա բանակին ըրած խոստումները Հիթլեր չի պահեց, և իրերու տրամարանական բերումով, չէր ալ կրնար պահել: Ուստի գժգոհութեան և բժրոստութեան նշաններ երևան դալ սկսան, որոնց կազմակերպման մէջ գերման Կոմկուսը ղեկավարի գեր կատարեց: Փոթորկազնդերը դարձան վտանգ մը, մանաւանդ որ անոնց ձեռքը գէնք կը գտնէր: Արգիւնքը այն և դաւ, որ անցեալ Յունիս 30-ին Հիթլեր կատարեց իր շարքերուն արիւնալի մաքրազործումը: Ան տեղին վրա գնդակահարել տաւ իր նախկին ամենամօտ գործակիցները՝ Բեռնմ, էրնսթ, Շլայխեր, և ուրիշներ: Ասոնք կ'ուղէին գունդերուն մէջ անող գժգոհութիւնը օգտագործել ոչ անոր գոհացում տալու միտումով, այլ Հիթլերի և Կեորինկի փոխարէն իրենք անցնելու համար վերին հրամանատարութեան գլուխը: Անկէ ի վեր այդ գունդե-

ըր նախ զինաթափ եղան, եւ յետո արագ կերպով կաղմալուծւեցան, մինչեւ որ այսօր անոնց հետքը անդամ համարեա չէ մնացած: Կան միայն յատուկ խնամքով դատուած եւ հաւատարիմ նկատուած սեւազգեստ զմասնաւոր պահակները», որոնք նախապէս փոթորկաղնդերու զանդւածին մէջ լրտեսի եւ ոստիկանի դործը կը կատարէին: Իսկ անցեալ օր Պերլինէն հեռադիր մը կը հաղորդէր թէ հրաման է հանուած, որ թխադոյն համազգեստներ չի կարելին այլեւս, քանի որ դարձեալ պարտաւորիչ զինւորական ծառայութիւնը վերսկսած է:

Այսպէս վերջ գտան փոթորկաղնդերը, եւ աւնոնց հետ, քաղաքական թատերարեմին վրա անկախ եւ առաջնորդող դեր մը կատարելու մասին մանր բուրժուադիի ունեցած վերջին յաւակնութիւնները: Ֆաշիզմը մանր բուրժուադիի շարժումը չէ, հակառակ եղած խոստումներուն եւ զոյութիւն ունեցող ակնկալութեանց: Ֆաշիզմը շարժում մըն է ի նպատակ մեծ բուրժուադիին՝ Ֆրանսի եւ ճարտարարեւստի մենատէրերուն, խոշոր հողատէր ետնքերներուն, եւ անոնց կամքը դործադրող բանակի սպաներու վերի դասին: Մանր բուրժուադիին՝ Ֆաշիզմի տակ՝ սահմանուած է կատարել բռնութեան եւ սպաննութեան արիւնալի դործը ընդդէմ յեղափոխական բանւորութեան, եւ յետո իր կարգին ճգմւելու վարձկան բանակի կրունկին տակ:

Հիթլերի նման՝ չքաւոր զանդւածները հրապուրելու համար առատ խոստումներ կը շտապէ Գինկֆիշ Հիւլի Լոնկը: Ան կը խոստանա ամեն ընտանիքի տարեկան առնւաղն 2,500 տոլարի եկամուտ, սեփական բնակարան, դործի ապահովութիւն, ամենուն համար մինչեւ բարձրագոյն կրթութիւնը ձրի ստանալու իրաւունք — այն ամեն բաները, որոնք զանդւածներու ըզձանքն են եղած

ու մնացած են անիրականալի երազներ հարուստահարիչներու իշխանութեան տակ: Ըստ Լոնկի «վեց միլիոն տուար դրամագլուխ եւ մէկ միլիոն տուար տարեկան եկամուտ բաւական են ռեւէ մէկին համար», եւ ինք կ'առաջարկէ մնացածը տուրքի ձեւով հարուստներու ձեռքէն առնել: Սակայն ան կ'ուզէ կապիտալիստական դրութեան հիմունքները անխախտ պահել: Յոյց տալու համար թէ ի՞նչ ճարպիկութեամբ ան կը ջանա օգտադործել ժողովրդական թշուառութիւնը ի շահ իր անձնական յառաջացման՝ իր ճառէն մէջըբերում մը եւս ընենք:—

«Ամերիկայի 125 միլիոն ժողովուրդը նստած է խնջոյքի սեղանին շուրջ, ճաշակելու համար այն բոլոր բարեքները զորս ընծայած է իրեն Տէրն ու Արարիչը: Ամենուն բաւելու չափ հայթայթւած է Ամենակարողին կողմէ: Աւելին:

«Այդ խնջոյքի սեղանին շուրջ բոլորելու հըրաւիրւած ամերիկեան ժողովրդին համար պէտք եղածէն աւելի ուտելիք կա, սակայն Ամերիկայի Ֆինանսական խմբակները այդ խնջոյքի սեղանին վրա Տիրոջ կողմէ դրւած ուտելիքին հարիւրին 90 տոկոսը իւրացուցած են արդէն, դեռ խնջոյքը չըսկըսած: Եւ այդ սեղանին վրա 125 միլիոն ժողովրդի համար մնացած է այնքան մը՝ որը բաւական է 10 միլիոնի համար միայն: Ուրիշ խօսքով՝ մնացածը բաւական չէ տասներկուքէն մէկը կերակրելու համար:

«Ինչ պատահեցաւ սեղանին վրա Տիրոջ կողմէ դրւած պաշարներուն մնացած մասին: Անոնք կը գտնուին Մորկաններու, Բաքըֆելլըրներու, Մելլըններու, Պարուխներու, Պեյքըրներու, Ասթըրներու, Վենտըրպիլթներու ձեռքը, ամենաշատը 600 ընտանիքներ, որոնք կամ ուղղակի տէրն են եւ կամ ի-

րենց հակակշռին ենթարկած են Ամերիկայի մէջ
զանւած ամեն բանի հարիւրին 90-ը:»

«Այս մեծ մարդիկը չեն կրնար ուտել բոլոր
ուտելիքները, չեն կրնար հագնիլ բոլոր հագուստ-
ները, ուտի անոնք կը փճացնեն այդ բաները: Ա-
նոնք կը փտեցնեն, հողին կը խառնեն, և. դետին
մէջ կը թափեն զանոնք: Մարդոց զործերը աւերու-
մի կ'ենթարկեն որպէսզի մարդկութիւնը տառապի,
որպէսզի մարդկութիւնը մերկ մնա, որպէսզի
մարդկութիւնը անտուն մնա, որպէսզի չըլլա որ
իրենց սնափառութեան և. իրենց ազահութեան վը-
նաս հասցնող բան մը պատահի: Մտուրին մէջի շան
նման, անոնք կ'իշխեն վահոն մը լեցուն խոտի վրա
զոր շունը չէր արտօներ որ կոյր ուտէ, թէև. ինքն
ալ զայն չէր կրնար ուտել:»

Այսպէս կը խօսի Քինկֆիշը երբ իր խօսքերը
ոտտիոյի վրայով, կամ մամուլի էջերուն միջոցաւ,
կը հասնին զանդւածներուն: Բոլորովին տարբեր է
իր լեզուն, երբ իր տէրերուն կ'ուղղէ իր խօսքը:
Այն ատեն ան կ'ըսէ. — «Ես չեմ. ձեռնարկած հա-
րուստները հալածելու, այլ ընդհակառակը, ևս ա-
նոնց շնորհք ընելու ջանացած եմ»: (Մէջբերում
Հիւի Լոնկի մէկ ճառէն, արտասանւած Միացեալ
Նահանգաց Մերակոյտին մէջ, Մայիս 22, 1932ին:)

Սակայն պահ մը ծանօթանանք Լոնկի գլխաւոր
զործակիցներուն և. զօրավիզ կանգնողներուն ո-
մանց հետ:*

*Այս ծանօթութիւններու համար օգտագործած
եմք «Տեյլի վորքերի եւ «Նիւ Մեսրգ»ի մէջ Սեմուր
Կարլինի կողմէ գրւած յօդածաշարքը: Կարլին
չորս շաբաթ անցուցած էր Լուիզիանայի մէջ,
Քինկֆիշի մասին տեղւոյն յուրերը հաւաքելով, եւ
նոյնիսկ յաջողած էր անոր հետ տեսակցութիւն մը
ունենալ:

Այդպիսին է, զոր օրինակ, Պր. Բապրբթ Մա-
 էսթրի, որ իր հարստութիւնը դիզած է Նիւ Օր-
 լիճնդի մէջ հանրատուներ բանեցնելով: Քինկֆիշ՝
 Լուիզիանայի կառավարիչ ընտրելէն վերջ (այդ
 պաշտօնը վարած է նախքան ծերակուտական ըն-
 տրուիլը), տեղւոյն պիղնեսմենները կ'որոշեն իրեն
 արծաթեղէնի սնտուկ մը նւիրել, իրրու զնահա-
 տութեան նշան: Մասնակից կ'ըլլա նաև Պր. Մա-
 էսթրի 1,500 տոլարի չեքով մը: Նիւ Օրլիճնդի պիզ
 նեսմենները շատ դործնական մարդիկ են, բայց
 նոյնիսկ անոնք չեն կրնար մարտել այդպիսի աղ-
 բւրէի կեղծ նւէր մը, վախնալով որ մի դուցէ խայ-
 տառակիւն երբ խնդիրը երեւան ելնէ, մանաւանդ
 որ նպատակը այնքան ռազմիւ էր: Ուստի Մաէսթ-
 րի չեքը ետ կը վերադարձնեն: Ատոր վրա Մա-
 էսթրի կը գնէ զմրուխտէ ազամանդակուռ, շողշո-
 դուն զարդասեղ մը եւ դայն անձամբ կը ներկայա-
 ցնէ կառավարիչ Լոնկի, որ նւէրը երախտազիտու-
 թեամբ կ'ընդունի, փողկապլին կ'անցնէ, եւ յաճախ
 այդ մասին հպարտութեամբ կը խօսի:

Իսկ անկէ քիչ վերջ այնպէս կը պատահի, որ
 Պր. Բապրբթ Մաէսթրին վարիչ կ'անւանւի Լուի-
 զիանայի կառավարութեան ամենակարեւոր ճիւղե-
 րէն մէկուն, Պահպանութեան Բաժանմունքին, որը
 իր հակակշտին սակ ունի միլիոնաւոր տոլար ար-
 ժէքով նախարար հոգեր, մուշտակներ եւ անտառ-
 ներ:

Հիւի Լոնկի նեցուկ է Նիւ Օրլիճնդի Հիպերնիա
 Պենքին նախագահը՝ Ռուտուլֆ Հեքթ, որը միւսնոյն
 ստեն գլուխն է Ամերիկեան Պենքրըներու Ընկե-
 րակցութեան, որը կը գանւի վոլ Սթրիթի սեղա-
 նաւորներու հակակշտին սակ:

Իր աջակիցն է նաև Պր. Հարօլի Ս. Քաուչ,
 Երկարահան զօրութեան արքա, ինչպէս նաև նա-

խաղաճը Լուիզիանա եւ Արքեպիսոպ երկաթուղիին: Քառուչ իր կարգին սերտ կապակցութիւն հաստատած է Պր. Չարլզ Ս. Մաքքեյնի հետ, որը գլուխն է նիւ Եորքի Չեյս նեշընըլ Պենքին, թերեւս աշխարհի ամենամեծ դրամատունը:

Մակայն Հիւի Լոնկի եւ Չեյս նեշընալի կապակցութիւնը այդքանով չի լրանար: Անոնց հասկացողութիւնը շատ աւելի սերտ է: Ինչպէս յայտնի է, 1933-ի առաջին ամիսներուն խոշոր թւով դրամատուներ սնանկացան: Կացութիւնը այնքան վատթարացաւ որ նահանգ նահանգի ետեւէն ստիպւեցաւ իր դրամատուները դոցել: Իսկ նախազան Ռուզվելթ ինքը, դեռ հազիւ պաշտօնի գլուխ անցած, իր առաջին դործը բրաւ երկրին բոլոր դրամատուները ժամանակաւորապէս բակւած յայտարարել: Յետո, Վիրճինիայէն ծերակուտական Քարթըր Կլաս «Իրամատանց Օրինադիւծ» մը ներկայացուց ծերակոյտին: Իր նպատակն էր կարգ մը օրինական սեղմումներու միջոցաւ դրամատուներու զանգւածային սնանկութեան կրկնութիւնը արգիլել: Ստորեւ կուտանք մէջբերում մը՝ Դեկտեմբեր 5, 1933-ին, Երակոյտի համապատասխան յանձնախումբին առջեւ ծերակուտական Քարթըր Կլասի տւած վկայութենէն.—

«Կը հաւատուի թէ Չեյս նեշընըլ Պենքի պաշտօնեաներէն մէկը... շարունակ հազորակցութեան մէջ դոնւած է այն մարդուն հետ, որ օրէնքին այդ տրամադրութեանց վրա ուէ մէկուն կողմէ կատարւած ամենանախատալի յարձակումը բրաւ: Արժանահաւատ անձերու միջոցաւ ես տեղեկացած եմ — ինչ որ մասամբ կ'ապացուցի ատենագրութիւններէն — թէ այս մարդը, առանց ըստպատելու որ իր քէնն տա դրամատան օրինադիւծին — որը յելուզակութեամբ (Ֆիլիպըսթըր) դրեթէ ըս-

պաննած բլլալու մասին յոխորտացած է — ժողովարահէն հեռացած, Վաշինկթընէն Նիւ Եորք դացող առաջին թրեյնը առած է՝ Չեյս Նըչընըլ Պենքի այդ պաշտօնեային հետ տեսակցելու համար:

Երակուտական կլասի ակնարկած անձը ծերակուտական Հիւի Լոնկն է: Այն պաշտօնեան, որուն հետ տեսակցելու աճապարած էր՝ Չեյս Նըչընըլ Պենքի տնօրէններու ժողովին ատենապետ Զարրդ Ս. Մաք-Քեյնն է: Իսկ Լոնկի ստացած կաշառքը 25,000 տուար էր, ըստ այդ ժամանակա Վոլ Սթրիթի կարծիքին:

Այսպիսի մէկն է Լուիզիանայի տիքթաթոր Հիւի Լոնկը: Անոր յաւակնութիւնները անվերջ են: Ան աչքը տնկած է ձերմակ Տան վրա, եւ իր զբաժնենք հարստութիւնը» քլրպներուն միջոցաւ կը ջանա ըստեղծել այն մասսայական շարժումը, որ զինք մինչեւ հոն հասցնելու ընդունակութիւնը ունենա: Այդ շարժումը առայժմ ունի օրինական ընթացք՝ իբրեւ ձեւականութիւն, բայց ան կարող է շուտով երեւան դալ իր իսկական Փաշխտական գոյնով: Եթէ առարկի թէ Քինկֆիշը իր միմոսութիւններով եւ գայթակղութիւններով անյարմար է ամերիկեան Փաշիդմի դեկավարութիւնը ստանձնելու, պէտք չէ մոռնալ, որ Պենիթո Մուսոլինին եւ Ատուլֆ Հիթլերը՝ Հիւի Լոնկէն աւելին չէին: Թէ կապիտալիստական դրութիւնը քայքայման վերջին աստիճաններուն է հասած, կ'ապացուցուի այն իրողութեամբ, որ ան հարկադրւած կ'զգա այդպիսի փախտախնդիրներու եւ այլասերածներու օչնութեան դիմել՝ իր գոյութիւնը քարշ տալու համար: Սակայն այդ պարագան մաղաչափ չի պակսեցնիր այն վտանգը, զոր անոնք կը ներկայացնեն աշխատաւոր դանդաժներուն, եւ բնակչութեան ուրիշ առաջաւոր խաւերուն համար:

Զօրավար Ճանսընի ելոյթին պատասխանեց նաև Գաթրը Քակիին, Մարտ 11-ին, նոյնպէս սեփոյթի միջոցաւ: Այդ ճասը ունէր հակա-հրէական զօրաւոր շեշտ մը: Իր ծրագիրը բացատրելով Քակիին կ'ըսէ —

«Ընկերային Արդարութեան Ազգային Միութեան նպատակն է մեր ժողովուրդին համար տրնտեսական ապահովութիւն ձեռք բերել: Այս ճշմարտութիւնը այնքան լաւ է հասկցած, որ հարստութեան մենատէրերը կը դիմեն շատոնց ի վեր անարդրած միջոցներու, Ամերիկան՝ հարուստներու ի հաշիւ ապահովելու եւ երկրին իրերահալած քաղաքացիները իրենց շահագործման տակ պահելու համար»:

«Մեր ծրագիրը, որու նպատակն է վերադարձընել Ամերիկան Ամերիկացիներուն, կարելի է իրագործել խաղաղութեամբ միայն՝ ազգային համերաշխութեան միջոցաւ: Խաղաղութեամբ կ'ըսեմ, որովհետեւ կը հաւատամ խաղաղութեան իշխանին, եւ ես չեմ յանդգնիր անտեսելու իր այն ազդարարութիւնը թէ՛ սուր զործածողը սուրով պիտի փճանա»:

Թէ հարուստները Քակիինը ո՞րքան վնասակար կը նկատեն, որ պրոպականդի ամեն միջոցներ իրեն կը տրամադրեն, այդ մասին արդէն անդրադարձանք:

Նշանակելի է Քակիինի «Ամերիկան՝ Ամերիկացիներուն» նշանաբանը: Ծինկո Հըրսթն ալ ամեն օր «Նախ Ամերիկան (Ամերիքա Փըրսթ)» կը պոռա իր թերթերուն միջոցաւ: Իսկ Նացիներն ալ իրենց կարգին «Գերմանիան՝ Գերմաններուն» վերադարձնելու մասին կը ճառէին:

Իսկ ինչ կը վերաբերի շուրջ գործածողը սուրբ սրբաբան փճանա՞նց արդարաբուժեան, վերին աստիճանի շահեկան պարազա է թէ՛ ան երբեք չէ ուղղած սուրբ գորութեան ապաւինած հարստահարիչներուն, զանոնք յորդորելու համար, որ այդ սուրբ վարդնեն: Ան մի՛շտ ուղղած է հարստահարուող զանգուածներուն, որպէսզի չըլլա՛ որ անոնք այդ միեւնոյն սուրբ հարստահարիչներուն դէմ գործածեն, և բռնութեան՝ բռնութեամբ պատասխանեն:

Քակկին շանրարբառ ժողովրդին՝ խորհրդին թարգմանը ըլլալ կը յաւակնի, և կ'ըսէ. —

«Այդ ակնյայտնի անարդարութեանց դէմ ձայն բարձրացնելու համար իբրև յեղափոխական կը բնորոշւիմ... Յեղափոխականի անարդ մակղէիբը 1776-ին նեաւեցաւ Վաշինկթընի, Ճեֆրսոնի և Իրենց հայրենակիցներու երեսին... Անոնք ևս յեղափոխական կոչուեցան»:

Անորակելիօրէն սաոր այս արարածը, յեղափոխականի կոչումին վրա արատ ձգել փորձելէ դատ, կ'ուզէ ինքզինքը Ամերիկեան անկախութեան պատերազմի զեկալարներուն նմանցնել: Ան կը ջանա անուղղակիօրէն նսեմացնել Ամերիկեան Յեղափոխութեան իմաստը: Այդ ուղղութեամբ մասնաւոր ջանք կը կատարուի վերջին տարիներու բնթացքին: Ամերիկեան կապիտալիզմը՝ իր ծերութեան գառամած շրջանին, շիւ աչքով կը նայի իր երիտասարդութեան տոջ շրջանին, և ամօթ կը գլա, կ'ուզէ մոռնալ դայն:

Սակայն ի դուր են այդ ջանքերը: Եղելութիւնը կը մնա թէ Ամերիկեան Յեղափոխութիւնը իրական յեղափոխութիւն մըն էր, այն իմաստով, որ ան ազատագրեց զաղթաւայրերը Անդլիս լուծէն, և կապիտալիզմի անկաշկանդ վարդացման կարելիու-

թիւն ընծայեց: Իսկ այդ յեղափոխութիւնը յաղթական դուրս եկաւ, որովհետեւ յեղափոխականները խօսեցան այն միա՛կ լեզուն, որը կարող է յաղթանակ ապահովել, որովհետեւ անոնք Անդլիսթազաւորին բանակները խորտակեցին զէնքի, թընդանօթի եւ բռնութեան միջոցաւ:

Քաղկին իր հակա-հրէութեան յստակ ապացոյցը կուտաւ Աւետարանէն մէջըրերում մը ընելով: Հակա-հրէական երևոյթները կարելոր են ոչ միայն երբ անոնք առանձինն նկատի կ'առնուին, այլ մանաւանդ այն նկատումով, որ անոնք օտարահալած ընդհանուր քաղաքականութեան մը սկըզբնական քայլերը կը ներկայացնեն առ հասարակ: Քաղկին կ'ըսէ. —

«Յիշելով Յիսուսէ առաջ՝ Յովհաննէս Մկրտչի կողմէ զործածւած մեթոտը, ես պիտի յանդգնիմ Հերոտները անունով եւ փաստով դիմադրաւել, ինչ փոյթ թէ մարմինս երկուքի բաժնւի, ինչպէս որ Իսահակ Մարգարէին ընել տուաւ Մանասէ կոչւած իշխան մը»:

«Այսօր ուրիշ Մանասէ մը կա, քու տէրն ու իշխանը, Զօրավար Ճանսըն: Ես կ'ակնարկեմ Պըրնարտ Մանասէ Պարուխի, որուն լման անունը քիչ անդամ յիշւած է, բայց այդ անունը ասկէ անդին չի պիտի մոռցուի»:

«Այդ անունն էր, որ իր ծնողքը իրեն տուաւ — Մանասէ անունը: Այս է բարձր Փինանսի քու իշխանին անունը, Զօրավար Ճանսըն: Ան՝ եւ Բոչիլտները Եւրոպայի մէջ, Լազարները Ֆրանսայի մէջ, Վարպուրկները, Քուհն-Լոպերը, Մորկանները, ինչպէս նաեւ միջազգային աւերիչ խմբակին մնացած մասը, որոնց աստուածը ոսկին է եւ որոնց խորհրդանշանը շահագործման կարմիր վահանն է — այս մարդոց ես պիտի հակառակիմ մին-

չեւ մեռած օրերս, հող չէ թէ վու Սթրիթի Պըր-
նարս Մանասէ Պարուխը յաջողի ինծի ընել տալ
ա՛յն ինչ, որ այն իշխանը՝ որուն անունով կոչուե-
ցաւ ինք՝ յաջողեցաւ ընել տալ Իսահակին» :

Այս մէկ քանի նախադասութեանց մէջ Քակլին
կրցած է խտացնել պոռոտախօսութեան եւ խե-
ղաթիւրումի ամբողջ շարք մը :

Նախ՝ տեղին չէ՞ արդեօք իրեն ըսել թէ.—
«Ա՛յ մարդ, այդ ի՞նչ մեծամտութիւն է, որ քեզ
կարծել կուտա թէ ոեւէ հարուստ գլուխդ կարել
կամ մարմինդ մէջտեղէն կխել տալու յիմարու-
թիւնը կ'ունենա: Անշուշտ դուն գիտակ ես թէ կեն-
դանի եղած ժամանակդ քո դուրս տւած թոյնը
մարդկանց մտքերը աւելի կը մոլորեցնէ քան քո
ստտակի դարչահոտութիւնը, որ մթնոլորտը կարող
է ապականել» :

Յետո՛ Պարուխ, բացատրեց թէ իր մէջտեղի ա-
նունը «Մանես» է, ոչ «Մանասէ», եւ ոեւէ առնչու-
թիւն չունի պատմական այդ Հրեա իշխանին անւան
հետ: Քակլին այդ պարադան գիտէր հաւանաբար,
կամ կարող էր ստուգել, սակայն ան չի վարանե-
ցաւ խեղաթիւրում մը ընել հակա-սեմական մոլե-
սանդութիւն դրդուելու համար:

Ռատիոյի վրա խօսած ատեն, Քակլին «Միջադ-
դային աւերիչ խմբակին» իրբեւ անդամ յիշեց մի-
այն Հրեա սեղանաւորները,⁶ իսկ իր ճառին թեր-
թերու յանճնւած պատճէններուն մէջ աւելցուց
«Մորկաններու» անունը: Ինչպէս հակա-սեմական-
ներ ամեն տեղ, Քակլին եւս կը ջանա հաւատացնել
թէ կապիտալիզմի տաղնապին եւ ամեն ուրիշ շար-
եաց պատճառը Հրեաները, եւ մանաւանդ Հրեա

---

⁶ Այս պարագան մատնանշող գրութիւն մը ու-
րիշ քերքերու մէջ եւս երեւցաւ:

սեղանաւորներն են: Արտասոց տրամաբանութեամբ մը անոնք կ'ամբաստանեն թէ՛ կապիտալիզմի շարիքները հնարելու եւ թէ՛ կապիտալիզմը կործանել ջանալու ամբաստանութեամբ: Հրեաներու մէջ կան թէ՛ կապիտալիստներ եւ թէ՛ կոմունիստներ. անոնք ալ դասակարգերու բաժնւած են, եւ բնականաբար կը հետապնդեն դիտովին տարրեր նպատակներ: Իսկ Հրեա սեղանաւորները ոչ մէկ տեղ գերակշիռ գիրքի չեն տիրացած, հակառակ այդ մասին գոյութիւն ունեցող հասկացողութեանց: Աւելի շուտով՝ անոնք այլազգի կամ քրիստոնեա սեղանաւորներու ենթակա են եւ անոնց գործակալի գերը կը կատարեն, աւհասարակ:

«Եւ Տիյլ»ի սկսելէն ի վեր Քակիլին Ռուզվելթի թմրկահարն էր եղած: Վերջերս սակայն ան սկսած է կարգ մը առիթներով գոյն քննադատել, եւ ճանարնի իր վրա յարձակման պատճառներէն մէկն ալ այդ էր: Հիմա զարձեալ Քակիլին վերադարձած է իր նախկին գիրքին եւ նորէն կը յայտարարէ թէ ընտրելու ժամը հասած է՝ «Ռուզվելթ կամ աւերում»: Հազարաւոր մանր գործատէրերու, եւ անթիւ արհեստաւորներու եւ բանւորներու համար Ռուզվելթի անունը արգէն իսկ աւերումի համանիշ է: Այդ բանը Քակիլինի հոգը չէ, այլ ան կ'ուզէ Ռուզվելթի հանդէպ նախկին՝ այժմ անհետացած՝ խանդավառութիւնը վերաբարձել:

Տասներկուր դար շարունակ Յուդա Իսկարիտաացին եւ իր արծաթի 30 կտորները մասնանշւած էին իրրեւ մասնութեան դասական օրինակը: Սակայն Յուդան պարզ համբալ մըն էր: Փաթրը Քակիլին ոչ թէ 30, այլ 500,000 արծաթի կտորներու հետ է որ կը խաղա: Ամիսներ շարունակ ան քարոզած էր որ արծաթին գինը բարձրանալու է առնուազն 75 սենթի՝ ամեն մէկ աուճսի համար:

Հարցր պարզուցաւ 1934-ի Ապրիլին: Գանձա-
յին պաշտօնատուներ այդ ատեն տեղեկացուց թէ
Միշիկըն նահանգին՝ մէջ արծաթի ամենամեծ շա-
պարիկներ ունեցողը էյմի Քալինդ անունով կին
մըն էր, Ֆաթրը Քալլինի քարտուղարուհին: «Ա-
պասիկ» գնողը սակարկած գնին մէկ մասը միայն
կանխիկ կը վճարէ, մնացածը յետագային տալու
հասկացողութեամբ: Այդ կինը գնած էր 500,000
աունս արծաթ, երբ աունսին գինը 40 սենթ էր, եւ
վճարած էր ընդամենը 20,000 տուար, կամ ար-
մէքին միայն հարիւրին տասը: Ամեն անգամ, որ
արծաթի գինը մէկ սենթ կ'աւելնար, այս 500,000
աունսը ունեցողը 5,000 տուար կը շահէր:

Մինչև այդ օրը Քալլին Նիւ Տիյլի ամենա-
ջերմ պաշտպաններէն մէկն էր եղած, եւ ունեցած
էր հեռուէկային նման ելոյթներ.— «Ես երբեք չի
պիտի փոխեմ իմ այն փիլիսոսփայութիւնը թէ՛ Նոր
Բաշխումը Քրիստոսի բաշխումն է»: (Նիւ Եորք
Թայմզ, Ապրիլ 9, 1934): Սակայն երբ երեւան ելաւ
թէ արծաթի վրա շահագիտութիւն կ'ընէ, Ֆաթրը
Քալլին անմիջապէս վայրայ յարձակում մը գոր-
ծեց Գանձային Նախարար Մորկընթոյլի վրա, Ապ-
րիլ 28, 1934-ի իր ելոյթով: Նախապէս Քալլին մեծ
գովեստով էր խօսած Մորկընթոյլի մասին:

Բայց այնքան անսկզբունք եւ կեղծաւոր մէկն
է Քալլին, որ անկէ ի վեր պարբերաբար թէ՛ գո-
ված եւ թէ՛ դատապարտած է Ռուզվելթը եւ Նիւ
Տիյլը, նայած թէ վայրկեանի պահանջը ինչ է:

Վու Սթրիթի գէմ Տոն Քիշոթական իր ելոյթ-
ներուն ընթացքին Քալլին գանազան հարուստնե-
րու անունները կը թուէ: Ան սակայն երբեք բերանը

*Տիքրոյք ֆաղաքը Միշիկընի մէջ է:

չառներ վատահամբաւութեան մարմնացումը կողոյ
անձին անուներ՝ Վիլերմ Ռանտոլֆ շերսթ:

Կա՞ արդեօք մէկը, որ շերսթի մասին լսած
չըլլա: Այս յօդաւածաշարքի նպատակէն դուրս է
«Ազատութիւն»ի պատմութիւնը տալ: Արդարեւ,
այդ ընկու համար հարկաւոր են ոչ թէ յօդաւ-
ծներ, այլ հատորներ: Շերսթի ամբողջ սեւութիւնը
ապագային միայն կարելի պիտի ըլլա երեւան բն-
րել, երբ պատմարաններու ձեռքը կ'անցնի իր դա-
ւադրութեանց եւ մեքենայութեանց փաստաթղթե-
րը: Առ այժմ բաւականանանք իր մասին մէկ քանի
հակիրճ տեղեկութիւններ տալով:

Շերսթ տէրն է հարստութեան մը, որը 50—էն
100 միլիոն կամ աւելի տոլարի կը հասնի: Ան տէրն
է Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ հրատա-
րակող քսանէ աւելի օրաթերթերու, որոնք կը
կարդացուին տասնեակ միլիոնաւոր անձերու կողմէ,
ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պարբերաթերթերու:
Շերսթի ձեռքերուն մէջ բուրժուա լրագրութիւնը
հասած է աներեւակայելի ստորնութեան: «Դեղին
լրագրութեան» մակդիրը կարծես իրեն համար ըս-
տեղծած է:

Շերսթ անհաշտ թշնամին է կաղմակերպեալ
բանւորութեան, որը իրեն տւած է «Աքեպ թիւ
Մէկ» անունը:

Շերսթ կը հարւածէ յառաջադէմ ունէ տեսակի
շարժում: Ան կ'ուզէ Ամերիկայի հանրային դրող-
րոցներէն եւ կրթական ուրիշ հաստատութիւննե-
րէն դուրս վտարել բոլոր այն ուսուցիչները եւ ու-
սանողները, որոնք ազատական ձգտումներ ցոյց
կուտան, եւ որոնք «Ամերիքանիզմ»ի իր բմբուռ-
մը չեն կարող մարսել: Անցեալ ամսւա ընթացքին,
Աթլանթիք Սիթիի մէջ դումարւած դաստիարակ-
ներու համագումարի մը մէջ, իր մասին հետեւեալ

խմաստով արտայայտեցաւ ազանաւոր պատմա-
բանը՝ փրոֆեսոր Չարլզ Պիրտ.— «Երկար տարի-
ներու ընթացքին ես տեսակցած եմ կեանքի ամեն
ասպարէզներուն հետեւող անձանց հետ՝ Միացեալ
Նահանգաց նախադահներ, առեւտրականներ, սե-
ղանաւորներ, դաստիարակներ, հրապարակագիր-
ներ, արհեստաւորներ, եւայլն, եւայլն: Դեռ եւս
չի հանդիպեցա մէկու մը, որ ինձ հետ համաձայն
չըլլա այն մասին թէ՛ չկա մոլութեան եւ ապա-
կանութեան սեւէ կոյուղի, զոր Վիլլերմ Ռանտոլֆ
Հրրոթ չօգտադործէ անկէ շահ ստանալու համար:
Ոսեւ պատուաւոր մարդ չի պիտի ուղէր իրեն դըպ-
չիլ նոյնիսկ տասը ոտք երկար ձողով մը, հետա-
պընդելու համար սեւէ նպատակ կամ յաջողցնելու
համար սեւէ ձեռնարկ»:

Անցեալ տարւա վերջերը Հրրոթ այցելեց Պեր-
լին, եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ Հիթլերի, Կեո-
պելսի եւ Բոզենպերկի հետ: Ամերիկա վերադար-
ձէն ի վեր իր մամուլը Սորհրդային Միութեան դէմ
սկսաւ բոլոր նախորդները նսեմացնող խաչակրու-
թեան մը, որու ընթացքին ան կը դործածէ ամեն
անլուր սուտ, յերիւրանք, զրպարտութիւն եւ խեղ
զաթիւրում, որ իր վարձկան գրիչները կարող են
հնարել:

Հրրոթ Քալիֆորնիայի մէջ ունի կալւած մը,
որը յիսուն մղոն կ'երկարի Սաղաղականի ափին:
Հոն, արքայական փարթամութեան մէջ, կը բնակի
ինքը: Իսկ Լոնկ Այլենտի մէջ, Նիւ Եորքի մօտ,
Աթլանտեանի ափին, ան ունի ուրիշ կալւած մը,
ուր կը բնակի իր կինը:

Գարձեալ Քալիֆորնիայի մէջ, Հալիվուտի
մօտ, կը գտնւի երրորդ կալւած մը, զոր Հրրոթ
գնած ու նւէր ըրած է Մերիլն Տեյլիսին, շարժա-
պատկերի անւանի դերասանուհիին: Մերիլն Տեյ-

վիս ծնունդ տւած է երկւորեակ մանչ զաւակներու,
որոնց հայրն է Վիլիւմ Ռանտոլֆ Հըրսթ:

Յաթըր Բակլին յաճախակի Հըրսթի այցե-
լու մըն է Բալիֆորնիայի ապարանքին մէջ: Իսկ
ամեն անգամ, որ Բակլին Նիւ Եորք կուգա,
ան իբրեւ Հըրսթի հիւրը կ'իջեւանի Հըրսթի պատ-
կանող Վարվիք Հոթելը: Անցեալ տարի, երբ Բակ-
լին հոս եկած էր՝ արծաթի դինը բարձրացնելու
համար պրոպականդ մղելու՝ թերթերու թղթակից-
ները երկար փնտռտուքէ յետո զինքը վերջապէս
դտած են Վարվիք Հոթելը, այն յարկարաժնին մէջ,
որը սովորաբար Մերիլըն Տեյվիսի վերապահուած
կ'ըլլա եղեր:

Նախապէս շեշտած էինք թէ Բակլինի զլխաւոր
մէկ նեցուկն է Նիւ Եորքի Նեշընըլ Սիթի Պենքի
նախկին նախագահը՝ Յրենք Վենտըրլիփ: Պատկե-
րը կ'ամբողջանա երբ աւելցնենք թէ Հըրսթի օրի-
նական զլխաւոր խորհրդատուն՝ Ճան Յրանսիս
Նեյլան՝ միաժամանակ ներկայացուցիչն է Նեշընըլ
Սիթի Պենքին, Բալիֆորնիայի եւ մօտակա նա-
հանդներուն մէջ:

8.

Ճանսըն, Բակլին եւ Լոնկ այս պահուս Փաշիդ^Թ
մի երեք զլխաւոր թմրկահաւորներն են Ամերիկայի
մէջ: Երեքին ալ ետեւ կայնած են կապիտալիստ-
ներու որոշ խմբաւորումներ: Ճանսընի «աստղը»
ճիշդ հիմա բաւական մթազնած կ'երեւի բազդատ-
մամբ միւս երկուքին, որոնց ժողովրդականութիւ-
նը օրէ օր կ'աճի: Սակայն այդ ըսել չէ թէ կացու-
թիւնը այդ միեւնոյն ընթացքով պիտի շարունակէ
զարգանալ, առանց փոփոխութեան: Ոչ ալ ճիշդ
պիտի ըլլար ըսել թէ այս երեքը Փաշիտական վը-
տանդ ներկայացնող միակ ազդակներն են: Ա-

անոցմէ դուրս կան բազմաթիւ ուրիշ շարժումներ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք մասամբ տեղական բնոյթ ունին եւ որոնք ազգային բեմին վրա դեռ եւս աննշան դեր մը կը կատարեն: Բայց հասնական է որ անոնցմէ մէկը կամ միւսը յանկարծ աճման խոշոր նշաններ ցոյց տալ սկսի, մնացածները զլէ անցնի եւ դանոնք իր մէջ ձուլէ: Այսպիսի եղելութիւն մը կախում պիտի ունենա այն պարագայէն թէ կապիտալիստներու ազդեցիկ մասերը այդ շարժումներէն ո՞ր մէկը պիտի որդեգրեն: Այսօր, ըստ Երեւոյթին, վերջնական որոշման մը չեն յանդած դեռ, այլ ամենուրեւ ալ անխտիր զօրավիզ կը կանդնին եւ կը փորձեն անոնց կարելիութիւնները: Պարագաներու բերումը դիրենք ի վերջն պիտի ստիպէ կզրակացութեան մը դալ:

Կարելիութեան սահմանին մէջ է նաեւ որ ղինեալ ուժերու՝ բանակի կամ նաւատորմի՝ վերին հրամանատարներէն մէկը բարձրացւի «ճերմակ ձիուն» վրա: Այս առթիւ կարեւոր է յիշել այն առաջարկը, որ խումբ մը ազդեցիկ կապիտալիստներու կողմէ բերւեցաւ Մարիններու (Մովսիսին ղինւորներ) նախկին զօրավար Սմեալի Տ. Պըթլըրի: Այդ խմբակին գլուխն էր Քլարք անունով անձ մը, որը ժառանգած է Սինկեր Կարի Մեքենայի հարըստութիւնը, աւելի քան 50 միլիոն տոլար: Այս մարդը Պորհրդային Միութիւնը ատելու մասնաւոր պատճառ ունի, որովհետեւ Սինկեր Ընկերութիւնը հսկա դործարան մըն ալ ցարական Ռուսիո մէջ՝ Մոսկովայի մօտ՝ հաստատած էր: Այդ դործարանը Յեղափոխութեան միջոցին դրաււած է եւ այժմ մաս կը կազմէ Պորհրդային տնտեսութեան: Քլարք անշուշտ այդ բանը երբեք մոռցած չէ: Զօրավար Պըթլըրին առաջարկւած էր, որ ինք անցնի 500,000 կամաւորներէ բաղկացած բանակի մը գլուխը եւ Վա

չինկթընի վրա քալէ, «նախազահին զօրավիդ կանդ նեկու համար»: Պըթլըրի խոստացած էին խոշոր դումարներ եւ ուրիշ միջոցներ՝ ձեռնարկը յաջող-ցընելու համար: Քլարք անձամբ յօժար էր երեք կամ աւելի միլիոն տուար տրամադրել, հիմնու-լով այն տրամարանութեան վրա թէ նախընտրելի է այդքանը զոհել քան ամբողջ ունեցածը կորսն-ցընել յեղափոխութեան միջոցին: Զօրավար Պըթ-լըր մերժեց, եւ փլանը ջուրը խնկաւ: Այդ անցեալ տարի էր: Տարակոյս չկա թէ, աւելի նպաստաւոր պայմաններու տակ, այդպիսի շարժման մը գլուխ անցնելու յօժար դիւորականներ չի պիտի պահսին:

Եւ վերջապէս, նախազահական պաշտօնը ինքը լաւագոյն կուան մըն է Փաշիգմի յառաջացման հա-մար: Պէտք չէ մոռնալ, որ ամեն անցնող օր աւե-լի իշխանութիւն կը կեդրոնացնէ պետութեան դոր-ծադիր իշխանութեան ձեռքը, վարչական բոլոր բա-ժանմունքներուն մէջ: Միեւնոյն ատեն օրէնսդիր մարմինները կամակատար կերպով կ'օրինակա-նացնեն նախազահին ցուցմունքները: Ի՞նչ պատ-ճառ կա, որ նախազահը անձամբ չ'ստանձնէ կատա-րելապէս Փաշխոտացեալ պետութեան ղեկը, փոխա-նակ այդ գործը ուրիշներու ձգելու:

9.

Բնութեան եւ ընկերութեան մէջ յառաջ եկող ուեւէ երեւոյթ առանձինն զոյութիւն չստանար, այլ արդիւնքն է նախապէս զոյութիւն ունեցող ուրիշ երեւոյթներու, ուժերու եւ եղելութիւններու: Այդ նախապայմաններուն իրարու մէջ ունեցած փոխ-յարարերութեանց եւ անոնց տրամարանական զար-գացման արդիւնքն է նոր երեւոյթը, որը իր կար-գին ծնունդ կուտա ուրիշ երեւոյթներու: Պատճա-ռի եւ արդիւնքի այս շարունակական եւ անվերջ

օգտակարման ըմբռնումի լոյսին տակ է որ հասկընալի կը դառնան քաղաքական եւ ընկերային մարդին մէջ տեղի ունեցող անցուղարձեւրը: Անհրաժեշտ է նկատի առնել եւ քննութեան ենթարկել այն ամեն բաղկացուցիչ տւեալները, որոնք երեւոյթի մը բնոյթը կ'որոշեն, եւ անոր դարդացման ընթացքը կը պայմանաւորեն: Իրենց շարժման, եւ ոչ թէ իրենց կայուն վիճակին մէջ է, որ իրերը ցոյց կուտան իրենց կազմածքի եւ նպատակի էութիւնը: Մարդկային ընկերութեան պէտք է նայի իրրեւ ապրող եւ յաւէտ փոփոխութեան ենթարկող ամբողջութիւն մը, ուր ոչինչ կայուն է եւ ոչինչ վերջնական:

Ընկերային սեւէ դրութիւն որ կը տիրապետէ տւեալ երկրի մը մէջ եւ որոշ դարաշրջանի մը ընթացքին, իր դոյութիւնը կը պարտի նախորդ դրութեան մը մէջ դարդացող հակամարտ ուժերու բաղխումին միջոցաւ յառաջ եկող շարժման: Նոր դրութիւնը՝ բաղդատուած հինին՝ կը ներկայացնէ քայլ մը դէպի առաջ: Մարդկային ցեղը՝ իրրեւ ամբողջութիւն՝ կը հասնի վերելքի աւելի բարձր մակարդակի մը վրա: Սակայն այդ նոր իրաւակարգը իր հերթին կ'ստեղծէ հակադրութիւններ, հակասութիւններ եւ հակամարտ ուժեր: Պայքարը դարձեալ կը վերսկսի, նոր ձեւերով, նոր միջոցներով, եւ նոր պայմաններու տակ:

Մարդկային ցեղի սկզբնական շրջաններուն պայքարը եղած է մարդուն եւ բնութեան միջեւ: Բանականութեան նոր հասնող մարդ էակը ստիպուած էր անդուլ մաքառիլ բնութեան դէմ՝ անկէ ստանալու համար կեանքի անհրաժեշտ միջոցները: Յետո՛ դասակարգերու երեւումով՝ բնութեան դէմ պայքարին վրա աւելցած է մարդ մարդու դէմ, դասակարգ դասակարգի դէմ պայքարը: Դասա-

կարգային պայքարը տիրապետած է արձանագրու-
ած պատմութեան մեծադոյն մասին: Ինչպէս կո-
մունիստ Մանիֆեստոյին առաջին նախադասութիւ-
նը կ'ըսէ. — «Անցեալ եւ ներկա մարդկային ընկե-
րութեան ամբողջ պատմութիւնը՝ դասակարգային
պայքարներու պատմութիւնն է եղած»:

Երբ կուգա այն օրը երբ իրենց ծնունդ տուող
պատճառին՝ մարդ մարդու կողմէ շահադործման՝
հետ միաժամանակ կ'անհետանան նաեւ ընկերա-
յին դասակարգերը, այն ատեն կը շտկուի բնութեան
դէմ տարւած պայքարէն այդ շեղումը: Այն ատեն
զարձեալ բնութեան վրա կը կեդրոնանան մարդ-
կային բոլոր կարողութիւնները, նախկինէն ան-
հունապէս աւելի բարձր գետնի վրա եւ անբողոքա-
տելիօրէն աւելի բեղմնաւոր միջոցներով: Այն ատ-
են, մարդկային միաքր, եռանդը եւ աշխատան-
քը կը լծուին բնութեան ուժերուն յաղթահարելու
եւ անկէ առատ ու երջանիկ կեանք մը ստանալու
աշխատանքին, եւ չեն յատկացուիր դիրար յօշոտե-
լու եւ մարդ սպաննելու ստոր գործին:

Բուրժուազիի դադարաբախտները եւ պաշտ-
պանները անդադար կը մատնանշեն այն պարագան,
թէ կապիտալիստական հասարակարդը յառաջդի-
մութիւն մըն է՝ համեմատած իր նախորդներուն:
Անոնք կը թւեն այն նւաճումները, որոնք կատար-
ւած են այս դրութեան տակ, տնտեսական, ըն-
կերային, քաղաքական եւ մշակութային մարդե-
րուն մէջ: Անոնք կ'ըսեն, զոր օրինակ, քէ տա-
լու իրաւունքը մեծ առանձնաշնորհ մըն է, երբ
նկատի աւնենք ճորտին կամ գերիին վիճակը: Ա-
նոնք ցոյց կուտան թէ ապրուստի մակարդակը բը-
նակչութեան կարգ մը խաւերուն համար բարելաւ-
ւած է, բաղդատմամբ նախկին դարերու: Անոնք
հպարտ են այն բանով, որ յառաջացեալ երկիրնե-

բու մէջ անդրադիտութիւնը մեծապէս նւազած է. թէև ոչ անհետացած, եւ թէ մշակոյթը չափով մը մատչելի դարձած է զանդւածներուն: Անոնք կը յիշեն թէ կապիտալիզմի տակ արդիւնաբերութիւնը ունեցած է աճում մը, որը անհաւատալի պիտի թւէր նախորդ տեւէ դրութեան տակ: Անոնք վերջապէս կարող են թւել շարք մը ուրիշ դրական երևուոյթներ: Այդ բոլորէն վերջը, անոնք մեղի ծանրակշիռ կերպով կ'ազդարարեն թէ՛ քանի որ կապիտալիզմի տակ այդ դործերը կատարւած են, ուրեմն մենք պէտք չէ որ լաւագոյն դրութեան մը մասին խորհինք: Ըստ իրենց՝ դրութիւնը եղածին պէս թողելու է: Ըստ իրենց՝ աչքերնիս դէպի անցկալը յատելու ենք, եւ ոչ դէպի ապագան: Ա՛յս է իրենց բաժին խեղճան իմաստը, հոգ չէ թէ ինչ ձևով ներկայացնեն դայն: Ա՛յս է իրենց քարոզածին միջուկը, հոգ չէ թէ ինչ հանդերձանքի մէջ պարուրեն դայն:

Սակայն իրականութեան մէջ ոչ ոք կ'ուզէ ժխտել կապիտալիզմի նախապէս ունեցած յառաջդիմական բնոյթը: Ոչ ոք կ'ուզէ անտեսել այն բոլոր բաները, որոնք կարելի եղան կապիտալիզմի տակ: Ոչ ոք կ'ուզէ մատնանշել կապիտալիզմի միայն բացասական կողմերը, եւ մոռնալ այն հսկայական թափը զոր ան տւաւ մարդկային ցեղի վերելքին: Այդ վերելքին մէջ, կապիտալիզմը կը ներկայացնէ նախորդներէն աւելի բարձր հանդրան մը:

Բայց, հանդրան մը միայն, անհրաժեշտ է շեշտել, եւ ոչ թէ վերջնական կայարանը: Բազմաժամբ աւատականութեան՝ անտարակոյս թէ կապիտալիզմը աւելի բարձր դոյալիճակ մըն է: Սակայն պէտք չէ մոռնալ թէ աւատականութիւնը կամ ճորտատիրութիւնը իր ատենին նախընտրելի

դրութիւն մըն էր՝ բաղդատմամբ գերեվարութեան : Իսկ իր կարգին, գերեվարութիւնը գերազանց էր այն սկզբնական վիճակին՝ երբ մարդ՝ մարդը կ'ուտէր :

Ըսե՞լ է թէ մարդկութիւնը միշտ կառչած պիտի մնա կապիտալիզմի, որովհետեւ շահագործողներու խմբակին շահը այդպէս կը պահանջէ : Ըսե՞լ է թէ յառաջդիմութեան անիւր կանգ պիտի առնէ, որովհետեւ անոր դառնալովը այսօրեա տիրող դասակարգը իշխանութեան դիւին վար պիտի դըրուի : Անշուշտ ո՛չ : Կապիտալիզմը դուրսը մըն է պատմութեան, թերեւս անհրաժեշտ կամ անխուսափելի դուրսը մը : Անոր պատմական կոչումն էր դարկ տալ արտադրական ուժերուն, եւ անդասակարգ համայնքին նախապայամանները պատրաստել : Այդ պաշտօնը լրացած է, եւ կապիտալիզմը իր դոյութիւնը արդարացնող ոչ մէկ տւեալ ունի այլեւս :

Կապիտալիզմը իր համատարած սնանկութեան եւ քայքայման շրջանը կ'ապրի այսօր : Ան դադրած է յառաջդիմութեան արդակ մը ըլլալէ, եւ դարձած է արդեւք մը արտադրութեան եւ մշակոյթի նիւթական եւ ընկերային ուժերու աճման ճամբուն վրա : Փոխանակ իր ստրուկներու աշխատանքով ուռճանալու, ան այժմ ստիպւած է անոնց անաշխատանք բանակները կերակրել : Ան արդէն յաղթահարւած է երկրազնդի տարածութեան մէկ վեցերորդ մասին վրա, իսկ միւս մասերուն վրա արագ կերպով կը բազմացնէ շարքերը անոնց՝ որոնք իր գերեզմանը կը փորեն : Իր էութեան անլուծելի հակասութիւններէն դոյութիւն ստացած է կապիտալիզմի մնայուն եւ օրհասական տազնասլը : Իբրեւ ելքի միջոց տիրող դասակարգը թշուառացած զանգւածներուն կարող է առաջարկել միայն Փաշիզմը՝ երկրէն ներս եւ իմպերիալիստական պա-

տերազմը՝ երկրէն դուրս: Այս է բուրժուական
սամկազարութեան վերջնադոյն ձևը: Այս է բուր-
ժուական քաղաքակրթութեան վերջին կայարանը:

10.

Տիրող դասակարգի առաջադրած ելքին կոմու-
նիստ կուսակցութիւնը կը հակադրէ տաղնապէն յե-
ղափոխական ելքը:

Կոմունիստ կուսակցութիւնը Նիւ Տիյլի հաս-
տատման առաջին օրէն աղղարարեց թէ ան տաղ-
նապր ի վնաս աշխատաւորներու լուծելու փորձ
մըն է: Երկար ամիսներ կոմկուշւը միակը եղաւ,
որ ցոյց տաւ թէ էն ԱՌ ԷՅ-ի նպատակը ոչ թէ
դանդաւաններու դնելու կարողութիւնը բարձրացնել
է, այլ ընդհակառակը, ան օրավարձերը համատա-
րած ջարդի պիտի ենթարկէ, թէ ուղղակի կրճա-
տումներով եւ թէ ապրուստի դնի յաւելումով: Կոմ
կուսը մասնանշեց թէ Ռուզվելթի ժպտուն երեսին
եւ անուշ խօսքերուն ետեւ թաղնաւած է հարուստ-
ներու ծրագիրը, որն է տաղնապի ամբողջ ծան-
րութիւնը բեռցնել աղքատներու շալակը: Մինչ
ժողովրդի լայն խաւերուն մէջ մեծ ակնկալութիւն-
ներ կային Ռուզվելթի ուժիմէն, կոմկուսը յիշե-
ցուց թէ ուէ բարելաւում, որ անոնք կարող պի-
տի ըլլային ստանալ, պիտի ըլլար բացառապէս ի-
րենց հաւաքական ուժի եւ պայքարի ընդունակու-
թեան արդիւնքը:

Ռուզվելթ իր պաշտօնավարութեան երրորդ
տարին է թեւակոխած արդէն: Իր մասին համա-
տարած հիասթափութիւն կը տիրէ այժմ: Նիւ Տիյ-
լը շրբաւ այն բաները, որ կ'ենթարդուէր թէ պիտի
ընէր: Աշխատաւորներուն համար Նոր Բաշխումէն
նախկին խարերա խաղը դուրս եկաւ նոր դիմակի
մը տակ: Ֆ. Տ. Ռուզվելթի բաժնած այդ ընոր

ձեռքը՝ դարձեալ հարուստներուն տւաւ արժէքա-
ւոր թղթերը :

Կոմիւնսը կը յայտարարէ, որ տիրող դժգոհու-
թիւնը պէտք է, որ կազմակերպեալ արտայայտու-
թիւն ստանա, արդիւնաւոր ըլլալու համար : Աշ-
խատաւորներու առջեւ իրրեւ օրակարգի հարց կը
ներկայանան կարգ մը անմիջական պահանջներ,
որոնց իրազօրծման համար անհրաժեշտ է կադ-
մել միացեալ ճակատ եւ մղել միացեալ պայքար :

Անգործութեան եւ ընկերային ապահովադրու-
թիւնը կենսական կարեւորութիւն ստացաւ մաս-
նաւորապէս տաղնապէն ասդին : Եւրոպական եր-
կիրներու մէջ թէեւ տարիներէ ի վեր հաստատ-
ւած, հոս ան դեռ եւս կատարելիք գործերու շար-
քին մէջ կը գտնուի : Ամերիկայի միլիոնաւոր ան-
գործները եւ անոնց ընտանիքները այժմ ունէ ար-
պահուցութիւն շունին գործադրկութեան ժամա-
նակ : Միակ միջոցը, որ կա՝ նպաստի յանձնա-
խումբերուն դիմելն է : Նւաստացուցիչ ամեն կար-
գի հարցումներու պատասխանելէ եւ քննութիւն-
ներէ անցնելէ, ինչպէս նաեւ աւելի կամ նւազ ձր-
ձրդումներէ վերջ, կ'ստացւի նպաստը : Թէ ան ո՞ր-
քան բաւարար է, ցոյց կուտա հետեւեալ օրինակը :
Նիւ Եորք քաղաքին մէջ կան առնւազն մէկ միլիոն
անգործներ : Այս Մարտ ամսուն նպաստի համար
յատկացւած քսան միլիոն տոլարը աննախընթաց
գումար մըն է : Անկէ վճարեցան հարիւրաւոր
պաշտօնեաններու թոշակները, եղան շատ մը ծախ-
սեր, եւ կատարեցան սովորական զեղծումները :
Սակայն նոյնիսկ եթէ ամբողջութեամբ իր նպա-
տակին յատկացւած ըլլար այդ գումարը, ամենա-
լաւ պարագային ամիսը քսան տոլար կամ շարաթը
հինգ տոլարէն պակաս բաժին ինկած պիտի ըլլար
ամեն նպաստընկալի եւ իր ընտանիքին : Պէտք է

նակ յիշել թէ Նիւ Եորքի նպաստի վճարումները ամենարարձրերու կարգէն են :

Կանխելու համար իրական անդործութեան ապահովագրութեան օրէնքի մը դործադրութիւնը, Ռուզվելիթի վարչութիւնը ներկայացուցած է վակներ—Լուիս օրինադիծը : Սա բոլորովին կ'անտեսէ սարիներէ ի վեր արդէն խի անդործ եղողները : Ան միայն նկատի կ'առնէ անոնք, որոնք յետ այսու անդործ պիտի ըլլան : Ոչ անմիջապէս, այլ տարիներ վերջ ըլլալիք ճղճիմ վճարումներ կը նախատեսէ այդ օրինադիծը : Տարիներ վերջ, որովհետեւ այդ վճարումները ըլլալու են Փոնտէ մը, որուն պէտք է որ մասնակցին թէ՛ դործաւորները եւ թէ՛ դործատէրերը :

Կապիտալիստներու առաջադրած այդ կեզծ դարմանին Կոմկուսը կը հակադրէ Աշխատաւորներու Անդործութեան եւ Ընկերային Ապահովագրութեան Օրինադիծը : Այդ օրինադիծը վաւերացուցաւ այս Յունիարի մէջ Վաշինկթըն զուճարած Անդործութեան Ապահովագրութեան Աղգային Քոնկրետէն, որը ընտրուած էր հաղարաւոր բանւորներու եւ ուրիշներու կողմէ : Քոնկրետսեն Լընտին դայն ներկայացուց երեսփոխանական ժողովին, ուր ան ճանչցուած է իբրեւ Թիւ 2827 օրինադիծը : Այժմ, պատական յանձնախումբին կողմէ նպաստաւոր կերպով տեղեկագրուելէ վերջ, ան կը գտնուի երեսփոխանական ժողովին աջիւ, քննութեան եւ քէարկութեան համար :

Աշխատաւորներու Օրինադիծը կը տրամադրէ շարաթական անուաղն տասը տուար հատուցում, ինչպէս նաև երեք տուար յաւելեալ զուճար՝ ընտանիքի ամեն մէկ կախում ունեցող անդամին համար : Հատուցում վճարուելու է 18-էն վեր ամեն բանւորի եւ հողադործի, որը պատրաստ է աշխա-

տելու եւ որու գործ չի գործելը իր յանցանքը չէ : Վճարումներու իրրեւ հիմ պէտք է որ ընդունւին ամեն շրջանի մէջ եունիւրններու հաստատած շարաթափմաները : Այն պարագային, որ աշխատաւոր մը լման շարթուան մը գործ չի գործեր, իր ստացածին եւ եունիւրնի որոշած սակին միջեւ տարբերութիւնը պէտք է որ վճարւի Ապահովագրութեան կողմէ : Տարիքի, սեռի, գոյնի, ցեղի եւ կրօնական ու քաղաքական տարբերութիւնները պատճառ չի պիտի ըլլան, որ ոեւէ աշխատաւոր զրկւի ապահովագրութենէ : Ապահովագրական Փոնտը պիտի կառավարւի բուն իսկ անգործներու կողմէ ընտրուած յանձնախումբերու միջոցաւ :

Օրինագիծը կը տրամադրէ նաեւ անմիջապէս ուրիշ յարակից օրէնքներու քննարկումը : Այդ օրէնքներու միջոցաւ հատուցում պիտի տրւի այն աշխատաւորներուն, որոնք անկարող են աշխատելու դանազան պատճառներու բերումով, ինչպիսին են հիւանդութիւն, ծերութիւն, մայրութիւն, ճարտարարեւստական արկածներ, եւ այլն : Կին աշխատաւորներու լման հատուցում պիտի վճարւի ծննդարեւութենէ 8 շաբաթ առաջ եւ 8 շաբաթ վերջ : Այս գումարները եւս պիտի կառավարւին անգործներու յանձնախումբերու կողմէ :

Օրինագիծը նաեւ կը տրամադրէ որ ոեւէ աշխատաւոր հատուցումէ չի պիտի զրկւի այն պատճառով որ ան գործադուլի կը մասնակցի կամ մասնակցած է, կամ անոր համար որ գործադուլաւորներու տեղը առնել կը մերժէ, եւ կամ այն պատրուակով թէ ան կը մերժէ եունիւրնի որոշումէն նւազ շաբաթականով, կամ վատառողջ եւ վատնդաւոր պայմաններու տակ, եւ կամ սովորականէն աւելի երկար ժամեր աշխատիլ :

Օրինագիծը ի վերջո կը տրամադրէ որ թէ՛ Անդործութեան եւ թէ՛ Ընկերային Ապահովագրութեան համար անհրաժեշտ գումարները պիտի վընարին ուղղակի Միացեալ Նահանգաց կառավարութեան կողմէ, գործածելով Միացեալ Նահանգաց գանձարանին մէջ գտնուող եւ ուրիշ նպատակի չի յատկացուած գումարները: Ի պահանջել հարկին նոր տուրքեր պիտի դրին ժառանգութեանց եւ նւիրատուութեանց վրա, ինչպէս նաեւ այն ամեն անձանց եւ բնկերութեանց վրա, որոնց տարեկան եկամուտը հինգ հազար տոլարէն աւելի է:

Անդործութեան եւ Ընկերային ապահովագրութիւնը հրատապ այժմէականութիւն ունեցող հարց մըն է Ամերիկայի աշխատաւորութեան համար: Ան պէտք է, որ իրագործւի Ֆիլիքական քայքայումէ եւ բնաջնջումէ ազատելու համար մեր գասակարգի անհամար անդամները եւ անոնց ընտանիքները: Ան անմիջական պահանջ մըն է, որը կարելի է իրականացնել հենց այժմ, կապիտալիստ դրութեան սակ խեղ:

Աշխատաւորներու Օրինագիծը այդ պահանջին գոհացում կուտա: Կոմկուսը կ'առաջարկէ լայն հիմերու վրա կազմել միացեալ ճակատ մը զայն յաջողցնելու համար: Ամեն աշխատաւոր, մարդ եւ կին, առանց խտրութեան, պարտի ուժ տալ այդ շարժման: Այդպիսի միացեալ ճակատ մը արդէն յաստիք վալ սկսած է, եւ հակառակ ամեն խոչընդոտներու, օրէ օր կը զարգանա: Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը եւս, իբրեւ անբաժանելի մէկ մասը Ամերիկայի աշխատաւորութեան, պարտի իր մասնակցութիւնը բերել այս գործին:

Օտարահալած քաղաքականութիւնը հարստահարիչներուն համար մնայուն ուղեգիծ մը եղած է, ամեն տեղ եւ ամեն ժամանակ: Աշխատաւոր զանգւածներու միութեան առջեւ մեծադոյն խոչընդոտը հանդիսացած է այն փոխադարձ ատելութիւնը, զոր բնիկ եւ դաղթական տածած են իրարու հանդէպ: Այդ ատելութիւնը ստեղծւած, սնուցւած եւ անդադար հրահրւած է տիրող դասակարգերու կողմէ: Ամերիկայի մէջ եւս երբեք պակաս չէ եղած այդ երեւոյթը, թէեւ ցարդ չէր յայտնարերած այն զօրաւոր արտայայտութիւնը, որ այժմ ստանալ սկսած է: Այդ ուղղութեամբ կարելի է թւել սա պարազան. զոր օրինակ, Տիթրոյթի օթոյի անդորժ բանւորներուն մէջ սոււրահոյն թիւը կը ներկայացնեն օտարածինները, մէջնը լլաւով Հայերը: Անոնք ամենէն վերջ զորժի կը դուրին, եւ ամենէն առաջ զորժէ կը հանւին: Տեղացի բանւորներու հանդէպ այս կողմնակալ ընթացքով, զորժատէրերը կ'ուղեն դանոնք եւ օտարածինները հակամարտ դիրքի մէջ պահել:

Ծիշդ հիմա, շատ մը նահանգներու օրէնսդիր մարմիններուն, եւ մանաւանդ Վաշինկթընի Քոնկրեսին առջեւ, ներկայացւած են բաղձաթիւ օտարահալած օրինադներ: Եթէ անոնք օրէնք դառնան, ամեն օտարածին անձ ստիպւած պիտի ըլլա ոստիկանատունը արձանագրելի եւ իր մատնատիպերը (Ֆինկըրբերինթ) ունենալ հոն: Գործադուլի մասնակցող եւ իր իրաւունքները պաշտպանող ունէ օտարածին բանւոր «անբաղձալի» պիտի նկատուի եւ անմիջապէս ետ ճամբելու ենթակա պիտի ըլլա: Ետ պիտի ճամբուի նաեւ այն մէկը, որ նպաստ ուղելու հարկադրւած է, ինչպէս նաեւ ան՝ որ մէկ կամ միւս պատճառով բանտարկութեան դատապարտւած է:

Օրինադիժերու ուրիշ տրցակ մը կը ջանա փը-
նացնել ամերիկեան ժողովրդին քաղաքացիական
իրաւունքները: Եթէ անոնք օրէնք դառնան, կարե-
լի չի պիտի ըլլա քաջացանկին վրա անցնել Դեմոկ-
րատներէ եւ Ռիփրպլիքըններէ զատ ուրիշ կուսակ-
ցութեան մը թեկնածուներու անունները: (Այդ տը-
րամադրութիւնը մասնաւորապէս ուղղած է Կոմ-
կուսի դէմ, իսկ մէկ քանի նահանգներու մէջ ալ
Կոմկուսը ապօրինի հռչակելու ջանքեր կը թափ-
ւին): Ոճիր պիտի նկատուի տիրող կացութեան դէմ
զժողոճութիւն յայտնելը կամ վարչաձեւի փոփոխու-
թեան մասին խօսք ընելը, «քանզիչ պրոպագանդ»
մղելը, զործադուլի մասնակցիլը, յեղափոխական
զրականութիւն տակելը, ունենալը եւ տարածելը,
եւայլն, եւայլն:

Կոմունիստ Կուսակցութիւնը ահազանդը կը
հնչեցնէ այդ օրինադժերուն դէմ: Անոնք կը ներ-
կայացնեն ամենամեծ վտանգը ամերիկեան աշ-
խատաւորութեան համար, բնիկ թէ օտարածին:
Դէպի Փաշիդմ սկզբնական այդ քայլերուն պարտու-
թիւնը անմիջական պահանջ մըն է, զոր կարելի է,
եւ պէտք է, իրադործել մասսայական ճնշում բա-
նեցնելով Քոնկրետի վրա: Այդ օրինադժերուն դէմ
միացեալ ճակատը անհրաժեշտութիւն մըն է, ո-
րուն պարտին մասնակցիլ ոչ միայն աշխատաւոր-
ները, այլ նաեւ ամեն ուրիշ ազատասէր մարդիկ:

12.

Նիւ Տիյլի հանդէպ տիրող զժողոճութիւնը Ռի-
փրպլիքընները կը ջանան շահագործել՝ ան-
զամ մը եւս պաշտօնի գլուխ անցնելու համար:
Ընտրութիւնները դարձեալ կը մօտենան, եւ ընտ-
րական պայքարի առաջին հրախաղերը արդէն իսկ
երեւան դալ սկսած են: Նախկին նախագահ Հըր-

պըրթ Հուլիս, զոր օրինակ, նորէն սկսած է երկրին մէկ ծայրէն միւսը շափել եւ խորհրդակցութիւններ ունենալ: Միւս կողմէ, Դեմոկրատ Կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի նախագահը՝ ձեյմո Ֆարլի, հրատարելու վրա է թղթատարական նախարարի իր պաշտօնէն, ամբողջ ուշադրութիւնը ընտրապայքարին վրա կեդրոնացնելու համար:

Սակայն, հիասթափութեան համընթաց ժողովրդին մէջ կա նաեւ զօրաւոր թեքում մը՝ բուրժուա կուսակցութիւններէն հեռանալու: Ինչպէս զօրավար ձանարն կ'ըսէ. — «Կուսակցական մակդիրները շատ բան չեն նշանակեր այլեւս այս երկրին մէջ»: Ուստի այժմ ջանք կը թափուի ստեղծելու համար բուրժուա «երրորդ» կուսակցութիւն մը: Լաֆուլեթներ, Օլսըններ, եւ նոյնանման ուրիշ մարդիկ կ'ուղեն այդ շարժման գլուխը անցնել՝ դայն գլխատելու համար: Անոնց հետապնդածն է ընել կարգ մը մակերեսային բարեփոխումներ, կապիտալիզմի հիմը անխախտ պահելու համար: Մանրա-բուրժուազին մանաւանդ շուտով կը հրապուրուի այդպիսի շարժումներով, թէեւ անոր բախտն է եղած միշտ ալ հարուստներու ձեռքին գործիք դառնալ: Այդպիսիք էին 1912-ին Թէոտոր Ռուզվելթի գլխաւորած «Պուլ Մուս» շարժումը, եւ 1925-ի Ռապըրթ Լաֆուլեթի «Յառաջդիմական» շարժումը: Երկուքն ալ վերջացան անփառունակ կերպով, ժողովրդի վիճակին առանց ունէ տեսական կամ նոյնիսկ ժամանակաւոր բարելաւում բերելու:

Բուրժուազիի կուսակցութեանց հակընդդէմ, Կոմկուսը կ'առաջարկէ կազմել Աշխատաւորական Կուսակցութիւն մը, որու հիմը ըլլա դասակարգային պայքարը: Կոմկուսը կ'առաջարկէ Աշխատաւորական Կուսակցութիւն մը, որը կազմւած ըլլա

դաշնակցային սկզբունքներու վրա եւ որու բաղկացուցիչ մասերը ըլլան եունիւրնները եւ աշխատաւորներու եզրայրական, մշակութային եւ այլ կազմակերպութիւնները: Այդ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը պիտի բաղկանա մասնակցող կազմակերպութեանց թւին համեմատական ներկայացուցչութեամբ: Ան պիտի առաջադրէ թեկնածուներ Բոնիկրեսի եւ վարչական պաշտօններու համար, եւ անոնց գործունէութեանց վրա հակակշիռ գործադրէ: Այս երկրին մէջ կան խոշոր թւով աշխատաւորներ, որոնք դեռ տրամադիր չեն ընդունելու Կոմկուսի ամբողջական ծրագիրը, բայց պատրաստ են քաղաքական դեմքի վրա պաշտպանելու իրենց դասակարգային անմիջական շահերը: Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը այդ ընելու կարելիութիւն կուտայ:

Ամերիկայի գործատէրերը անցեալին ունէին որոշ քաղաքականութիւն եունիւրններու հանդէպ: Այդ էր՝ հալածանք եւ թշնամութիւն ամեն ատեն, իսկ գործադուլի պարագային՝ զինեալ տեսոր: Միեւնոյն ատեն անոնք կը կաշառէին եունիւրններու ղեկավարները: Այդ քաղաքականութիւնը կը մնա անփոփոխ: Վերջին տարիներու ընթացքին սակայն անոնք որդեգրած են ուրիշ միջոց մը եւս, շքամփրնի եունիւրններու կազմութիւնը: Այն տեղերը, ուր բանւորներու կազմակերպւելու մղումը զօրաւոր թափ կ'ստանա, գործատէրերը մէջտեղ կը նետեն այդ կեղծ միութիւնները: Առանց բացառութեան, շքամփրնի եունիւրնները կը գտնւին գործատէրերու հակակշիռին տակ եւ անոնց կամակատար գործիքներն են:

Կոմկուսը կ'առաջարկէ ուժ տալ իրական եունիւրններու ծաւալման եւ զօրացման, հոն ուր արդէն զոյութիւն ունին անոնք, եւ նորերու կազմու-

թեան հոն, ուր դեռ եւս գոյութիւն չունին: Կոմ-
կուար կը մատնանչէ թէ եունիրններու մեծ մասը
այժմ հիմնւած է արհեստներու վրայ, ըստ որուն
միեւնոյն գործարանին կամ ճարտարարեւտին մէջ
գոյութիւն ունին բազմաթիւ միութիւններ: Այդ
ձեւը անբուարար է պայքարելու համար գործա-
տէրերու արդի մենատիրական կազմակերպու-
թեանց դէմ: Այդ ձեւը կը բեկանէ աշխատուորնե-
րու միասնականութիւնը, եւ յաճախ պատճառ կ'ըլ-
լա որ միեւնոյն հաստատութեան մէկ մասին մէջ
աշխատանք շարունակի երբ միւսին մէջ գործա-
դուլ յայտարարւած է:

Կոմկուար կ'առաջարկէ եունիրնները վերակազ-
մել ճարտարարեւտական հիմքերու վրայ: Այդպէս,
ճարտարարեւտի մը բոլոր աշխատուորները ան-
դամ պիտի ըլլան մէկ միութեան, հոգ չէ թէ ը-
րած գործերնին ինչ է: Եունիրններու ղեկավարու-
թիւնը դալու է բուն խիստ բանւորներու շարքերէն
եւ ուղղակի պատասխանատու ըլլալու է զիրենք
ընտրողներուն: Մինչեւ այժմ կազմակերպւած են
գրեթէ բացառապէս սրակաւոր բանւորները միայն,
խիստ եունիրններու մէջ մուտքի պայմանները եւ
պահանջւած դումարները եղած են խիստ բարձր,
անդամներու թիւը սահմանափակ պահելու մտա-
դրութեամբ: Անկազմակերպ վիճակի մէջ ձգւած
են հասարակ, սեւ աշխատանք կատարող եւ ցած
վճարում ստացող բանւորները, որոնց մեծամաս-
նութիւն օտարականներ եւ Նեկրոններ են: Այդ խիստ
պատճառաւ յաճախ պատահած է, որ այդ բանւոր-
ները գտնուած են գործադուլ աւրողի դերին մէջ:
Կոմկուար կ'առաջարկէ կազմակերպել բանւորու-
թեան, մանաւանդ այդ մասը, որը ներկա ծանր
արդիւնարեւութեան հիմը կը կազմէ: Միեւնոյն ա-
տեն Կոմկուար կոչ կ'ուղղէ օտարածին բանւոր-

ներուն որ ոչ մէկ տակն եւ ոչ մէկ պարագայի տակ
անոնք չի գործեն բանւոր դասակարգի դէմ այդ
աններկի յանցանքը՝ սքեպութիւն ընել, գործա-
դուլ աւրել: Ընդհակառակը անոնք միանալու են
տեղացի եւ օտար բանւորներու հետ՝ ընդ-
դէմ գործատէրերու: Ամերիկայի մէջ տեղ տեղ հայ
բանւորներ սեւ անուն են հանած տեղացի բանւոր-
ներու աչքին՝ սքեպութիւն բրած ըլլալնուն համար:
Ժամանակն է որ այդ արտար վերջնականապէս
սրբի ամերիկահայ աշխատաւորութեան երեսն:

Կոմկուսը կը ներկայացնէ միակ ծրագիրը, որ
կարող է իրենց ներկա անելէն ազատել հողագործ-
ները (Փարմրները): Ան կ'առաջարկէ կալւածա-
դրբաներու ջնջում եւ տուրքերու թեթեւացում:
Ան կը պահանջէ իջեցնել թրքութներու կողմէ Փար-
մրներու ծախած ապրանքներու գինը եւ բարձ-
րացնել Փարմրներու արտադրութեանց գինե-
րը: Այս վերջին՝ պահանջը չի պիտի աւել-
ցնէ քաղաքի բանւորներու ապրուստի գինը,
այլ ընդհակառակը պիտի ցածցնէ դայն: Ու-
տեսակցէնի համար վճարւած դրամին միայն մէկ
փոքր տակոսն է որ այժմ կ'անցնի դայն արտադ-
րողներուն ձեռքը, մինչ մնացածը կ'երթա ամեն
տեսակի միջնորդ շահադէտներու գրպանը: Այս
վերջիններուն վերացումովը, նոյնիսկ մասնակի
կերպով, կարելի պիտի ըլլա ապրուստի գնին թե-
թեւացման հետ միատեղ, բարձրացնել Փարմր-
ներու եկամուտը: Կոմկուսը կ'առաջարկէ կազմել
միութիւններ, ազքատ եւ միջակ հողագործներէ
բողկացած, սրտնք պիտի զիմադրեն երկաթուղի-
ներու, ցորենի շէլեվեյթըրներու, մսի եւ բամ-
կութեանց: Կոմկուսը կ'առաջարկէ եղբայրական
պակի ընկերութեանց, եւ ուրիշներու շահատա-
կապ հաստատել քաղաքի եւ գիւղի աշխատաւոր-

ներու միջեւ, եւ վերջ տալ այն արեւստական թը-
նամութեան, որ զիրենք բաժանեալ կը պահէ: Կոմ-
կուսը կը պահանջէ հաշուարդարի ենթարկել զի-
զական զանգւածներու յետամնացութիւնը եւ կրթ-
թութիւնն ու մշակոյթը մատչելի դարձնել անոնց:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ցոյց տա-
թէ որն է փոքր աղղերու եւ աղղային փոքրամաս-
նութեանց հարցին իրական լուծումը: Ամերիկայի
մէջ աղղային փոքրամասնութիւն կը կազմեն Նեկ-
րոները: Անոնց թիւը 12 միլիոնէն աւելի է, կամ
ընդհանուր բնակչութեան մօտ հարիւրին տասը:
Հարաւի մէկ քանի նահանգներուն՝ այսպէս կոչ-
ւած ռուզուսի զօտիօին՝ մէջ անոնք մեծամասնութիւն
կը կազմեն: Անոնց առնւազն հարիւրին 95-ը կը
բաղկանա աշխատաւորներէ: Անոնք ենթակա են
կրկնակ շահադործման, թէ՛ իրրեւ բանւորներ եւ
թէ՛ իրրեւ սեւամորթներ: Նեկրոներէ բնակւած ա-
մենամեծ համայնքին՝ Հարլեմի՝ մէջ, անդործնե-
րու թիւը կը հասնի առնւազն 75 տոկոսի: Անոնք
ստիպւած են բնակիլ ամենալատ եւ խճողւած բը-
նակարաններու մէջ: Անոնց կը տրւի ամենացած
վճարում եւ նպաստ:

Կոմկուսի ծրագիրը կ'ստանջարիկ նեկրոներուն
տալ աղղային ինքնօրինութիւն հոն, ուր անոնք մե-
ծամասնութիւն կը կազմեն: Իսկ երկրի ուրիշ մա-
սերուն մէջ ան նեկրոներուն կ'ապահովէ լման արն-
տեսական, ընկերային եւ քաղաքական հաւասարու-
թիւն:

Երիտասարդ բանւորները եւ կին բանւորները
ենթակա են մասնաւոր շահադործման: Այրերուն
հաւասար աշխատանք կատարելով մէկտեղ, անոնք
կ'ստանան նւազ վճարում: Կոմկուսի ծրագիրը կը
պահանջէ այդ անհաւասարութեան վերացումը եւ
յատուկ խնամք անոնց աշխատանքի պայմաններուն

և. ժամերուն նկատմամբ: Ան կը պահանջէ անմիջական վերացում մանուկներու աշխատանքին:

Այսօր պատերազմի վտանգը աւելի մեծ է քան վերջին պատերազմէն ի վեր սեւէ ատեն: Ոչ ոք կը համարձակի այլևս ժխտել այդ վտանգին իրականութիւնը:

Պատերազմի դէմ պայքարելու համար Կոմկուսը կ'առաջարկէ կողմել միացեալ ճակատ մը, և դորձածել զանդամային ճնշման բոլոր միջոցները՝ ցոյցեր, դորձագուլներ, և այլն:

Ասոնք ևն Կոմկուսի առաջադրած փրոկրամին բնդհանուր դիժերը: Զարմանալի չէ բնաւ, որ ամեն պատահութեամբ զայն սեւցնելու և խեղաթիւրելու ջանք կը թափուին ամեն կողմերէ:

Գործունէութեան այսպիսի ուղեղծի մը շուրջ պէտք է բոլորի ամերիկահայ աշխատատուութիւնը: Ան աւելի լայն չափով պէտք է մասնակցի այս երկրի բանուորական շարժման: Աւելի դորձօն կերպով բերէ իր աջակցութիւնը Խորհրդային Միութեան և Խորհրդային Հայաստանի վերելքին անվերապահօրէն նւիրած կողմակերպութեանց: Եւ ամուր սւ անյաղթելի շարքերով պաշտպան կանգնի մեր Խորհրդային Հայրենիքին:

(ՎԵՐՁ)

ԱՅՍ ՄԱՍԻՆ ՆԸՐՍԹ ԸՍԵԼԻՔ

ՉՈՒՆԻ

«Այս երկիրը, իբր հաստատագրութիւններով, կը պատկանի այն ժողովրդին, որ կը բնակի այնոր մէջ: Երբ անոնք զժողովրդան զոյութիւն ունեցող կառավարութիւնէն, կընան զորժողրել իրենց սահմանադրական իրաւունքը՝ զայն բարեփոխելու, կամ իրենց յեղափոխական իրաւունքը՝ զայն անդամահատելու կամ տաօրալու:»

Ա.ԲՐԱՀԱՄ ԼԻՆՔԸՆ

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆ- ԻՈՐԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱ- ՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ե՛րևմսկրատիան կապիտալիզմի
մամանակ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ զե-
մսկրատիա է, շահագործող փոք-
րամասնութեան մը զեմսկրատիան,
որ հիմնած է շահագործող մեծա-
մասնութեան իրաւունքներու սահ-
մանափակման վրա եւ ուզղւած է
այդ մեծամասնութեան դէմ: Միայն
պրոլետարիատի դիկտատուրայի օ-
րոյ կն հնարաւոր իսկական շաղա-
տութիւններն շահագործողներու
համար, պրոլետարներու եւ դիւղա-
ցիներու իսկական մասնակցութիւն
հաստատելը երկրի կառայարու-
թեան գործերուն մէջ: Եւմսկրա-
տիան պրոլետարիատի դիկտատու-
րայի օրոյ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ զեմսկ-
րատիա է, շահագործող մեծամա-
սնութեան զեմսկրատիան է, որ յե-
ւած է շահագործող փոքրամասնու-
թեան իրաւունքներու սահման-
փակման վրա եւ ուզղւած է այդ
փոքրամասնութեան դէմ:»

Լեւիևիզմի Հիմունքներու Մասին
Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220029580

A 29580

Handwritten scribbles and a box-like outline.

ԲԱՆՀՐԱՏԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

- 1. Ստալինի վեց Յուցումնները -10
- 2. Երեք Օր Հաւաքական Տնտեսութիւններու Մէջ — ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԻԱՆ -05
- 3. Զօրավար շանսըն, Ֆաբրր Բակլին եւ Սեմաքոր Լոնկ — Ա. ԱԶԳՈՒՆԻ -10
- 4. Մայիսեան Ապստումբութիւնից Դէպի Յաղթական Նոյեմբերը — Ա. ԽԱՆՁԵԱՆ -10
- 5. Կրօն եւ Կոմունիզմ — ԸՐԼ ՊՐԱՌԻՏԸՐ -10

PANHRAD
344 East 32nd Street
New York, N. Y.